

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ARENT DE BESCHE

SLEKTEN DE BESCHE
I NORGE

TRYKT SOM MANUSKRIFT

1938

**SLEKTEN DE BESCHE
I NORGE**

ARENT DE BESCHE

SLEKTEN DE BESCHE I NORGE

TRYKT SOM MANUSKRIFT

1938

**«De gamle nordmenn og især islendingene
hadde den skik at de i gilder fortalte ungdommen
ættesagaer, først og fremst sin egen ætts historie — — — —**

**De knyttet fremtidens slekt til fedrene med
traditionens baand.»**

(Cit. fra Lorentz Bergs Bygdebok om Hedrum.)

FORORD

Hvad jeg i nærværende bok har nedskrevet, er en sammenstilling av hvad jeg gjennom tidene ved forskjellige kilder har fått vite om familien de Besche i Norge. Kildene er hovedsakelig bøker og dokumenter jeg har samlet og har liggende i mitt «arkiv», og kildene nevnes i boken.

Hvad her er nedskrevet, er hovedsakelig beregnet på å leses av mine aller nærmeste og øvrige medlemmer av slekten, samt venner som har stått slekten nær; for en videre lesekrets vil det kun ha en begrenset interesse.

Optegnelsene gjør ikke krav på å bringe noget egentlig nytt stoff; hvad jeg her har sammenstillet kan leses i de kilder jeg angir, og disse er i de fleste tilfelle lett tilgjengelige.

I min omtale av en del forhold har jeg tillatt mig direkte å ta beskrivelsen fra arbeider som har vært mig tilgjengelige, idet jeg mener, at dette ofte gir et bedre bilde av det som omtales, enn om jeg kun hadde brukt mine egne ord.

Anledningen til at jeg i mitt liv kom til å interessere mig litt for å samle opplysninger om min slekt, var egentlig et brev fra daværende direktør i Wasa Aktiebank, *George Granfelt*, til min far i 1903. *George Granfelt* var finne og en interessert genealog og heraldiker. I nevnte brev til min far forespør han om min far vil gjøre ham den tjeneste å gi ham de opplysninger om familien de Besche i Norge, som han kjente til. *Granfelt* begrunner sin henvendelse med, at familien de Besche i særlig grad har interessert ham, da hans mor var født de Besche, tilhørende den finske gren av slekten, som da nylig var utdødd i Finland.

Min far kjente ikke så særlig meget til sin egen slekt; når jeg som gutt spurte ham noget om de familieportretter som nu er i mitt eget eie, og som i min barndom hang på veggen i en av stuene hjemme, gav han mig nok opplysning om hvem den enkelte var og hadde vært, men utover dette kjente han lite til slekten. Om en eventuell forbindelse mellom de norske de Bescher og de svenske grener av slekten kunde han ikke gi nogen opplysning.

Da han mottok *George Granfelts* brev var han syk, men han ønsket meget å imøtekomme *Granfelts* forespørsel og ønsker.

Han bad derfor mig å korrespondere med Granfelt og sende ham de opplysninger jeg hadde. Dette gjorde jeg, men i min første meddelelse til Granfelt kunde jeg kun gi opplysninger om slekten som gikk tilbake til stadskirurg Christopher de Besche.

Efter mottagelsen av disse opplysninger sendte Granfelt mig avskrift av den i denne bok inntatte slektstavle over de eldste medlemmer av slekten de Besche i Sverige, forfattet av rikshistoriograf Johan Peringskjöld i 1711. Samtidig sendte han mig sin bok «Finlands Riddarskaps og Adels Vapenbok». Efter mottagelsen herav henvendte jeg mig sammen med min tante, frk. Else de Besche, til arkivar Finne-Grønn i Riksarkivet, og bad ham på grunnlag av de opplysninger vi hadde å søke å skaffe yderligere sådanne om vår slekt. Han påtok sig dette arbeide og skaffet til veie avskrifter av forskjellige kilder så det blev mulig å følge slekten tilbake til det tidspunkt, da den innvandret til Norge fra Sverige ved Peter Gillisson de Besche. Forbindelsen mellem den norske gren av slekten og den finske og de svenske grener var dermed knyttet. Yderligere opplysninger om denne forbindelse gir den avskrift av major Hubert de Besches slektskrønike av 1820 som jeg senere har mottatt.

Jeg har i grunnen mangen gang ønsket å sammenstille de opplysninger jeg har erhvervet mig om slekten, så de kunde leses som et samlet hele, men jeg har aldri fått tid til det, optatt som jeg har vært med min lægegjerning og mine plikter som universitetslærer. En lengere sykdomsperiode på grunn av en hårdnakket revmatisk lidelse gjorde imidlertid at jeg tok «papirene» frem og begynte å skrive.

Som allerede nevnt har disse optegnelser hovedsakelig interesse for mine aller nærmeste. Ved hjelp av disse kan de få vite om slekten i Norge hvad der kjennes om den. Utenfor rammen av arbeidet har ligget å omtale noget nærmere de svenske grener og den finske gren av slekten, kun nevnes om disse hvad der direkte interesserer den norske gren.

Jeg har ført disse mine optegnelser frem til mine foreldre og omtalt dem og mitt barndomshjem litt nærmere.

For min fars søskens vedkommende og for medlemmene av min egen generasjon og følgende generasjon, har jeg kun meddelt de viktigste biografiske data. Slektsregisteret for den norske gren har jeg samtidig ført frem til nutiden.

INNLEDNING

Angående *slekten de Besches opprinnelse* og eldste kjente medlemmer finnes i min besiddelse avskrift av den svenske rikshistoriograf *Johan Peringskjölds* i 1711 opsatte stamtavle over familien de Besche, trykt i denne bok og hvortil henvises. Videre har nulevende oberstløytnant *Hubert de Besche* i Stockholm vært så elskverdig å sende mig en avskrift av en slektskrønike over familien de Besche, forfattet 1820 av den svenske major *Hubert Gillis de Besche* (f. 1750, d. 1824). Ifølge denne slektskrønike foreligger de eldste meddelelser om slekten de Besche hovedsakelig i arbeidet: «*La traité et cronique de la noblesse du pays de Liége, composé et mis an lumière par Jacq de Henricour, chef des Ordres de St. Jean de Jherusalem, fol. 56, p V et fol. 57 et qui l'enfuit.*» Ifølge beretningene har slekten de Besche fra «uråldriga tider» levet i det riksfyrstelige biskopdømme Liége og provinsen Hesbay, «härstamma av urgamal nederlandsk adel» og som sådan erkjent allerede i det 13de århundre. I de nevnte landsdeler har de hatt faste eiendommer og særlig drevet bergverksdrift. Ovennevnte slektskrønike fremholder hvilke hårde tider Nederlandene var utsatt for i religionsforfølgelsenes og religionskrigenes tid, særlig ved hertugen av Albas skrekkelegioner i Flandern, hvor innbyggerne hadde valget mellom å nedsables eller flykte fra hjem og eiendom. Medlemmer av slekten de Besche var blandt dem der forlot sine hjem og eiendommer under disse tider, og som emigranter kom de bl. annet til Sverige. I dette sitt nye fedreland, hvortil en flerhet medbragte adskillig kontant formue, blev de eiere av jernverker og forskjellige andre bruk samt virket som arkitekter, og som det nevnes nedenfor,

bistod en de Besche, de Geer til å fremme de kjente vallon-
innvandringer til Sverige. Ifølge forfatteren av ovennevnte
slektskrønike, Hubert de Besche, var Sverige både i økono-
misk og kommersiell henseende på de tider meget svakt, så
det ikke kan forundre at disse nye menn «med kloka hufvu-
den» kom til å utrette meget både til egen og almen fordel,
og kom til å spille en stor rolle for svenske bruk og jern-
verker.

I Sverige blev med årene flere de Bescher meget rike og
store brukseiere, og fire grener av familien de Besche blev
optatt i den svenske adel, introdusert på Riddarhuset i Stock-
holm, hvor deres våbenskjold fikk sitt eget nummer. Til
bevidnelse av deres «urgamle» adelskap i Belgia foreligger
ifølge Hubert de Besches slektskrønike forskjellige doku-
menter av hvilke jeg har funnet nedennevnte av særlig inter-
esse, bl. a. til belysning av hvordan de Beschenes gamle våben
fra Belgia har sett ut.

«Baron *Pierre Albert de Launay*, romersk keiserlig adels-
mann av kongens husorden og første overherold av hans
lande Nederlandene og Burgund — skrivelsen er datert
Bruxelles 30te september 1664 i Hans Majestäts 44de regje-
ringsår (Filip d. 4de av Spania) — forsikrer og bevidner
for alle dem som det kommer å berøre at familien de Besche
stammer fra La Hesbay i provinsen Liége (førende som
våben et firdelt skjold som i første og fjerde felt har to av-
hugne ørnehoder i gull på sort bunn, og i andre og tredje
felt to leoparder i gull med tungen utstikkende av gapet på
blå bunn), at slekten er meget gammel og edel og har vært
erkjent som sådan og vært forbunden med lignende sådanne
slekter tre århundrer tilbake, hvilket er blitt oss bekjent gjøn-
nem *Seigneur de Henricour* s. 56 og 57 samt gjennom adskil-
lige troverdige dokumenter og skriftlige beretninger datert
1424 og 1441. Ovenstående er skrevet av *Rochard de Hasi-
mille* titulær kansellist og offisiell notarius til bevis på hvilket
vi giver Eder disse beretninger forsynt med våre under-
skrifter og segl for å tjene og gjelde som bevis.»

Som det fremgår av ovennevnte, er det gamle av familien i Belgia benyttede våben det samme som jeg har fremholdt bør benyttes av den norske gren av slekten de Besche. Ifølge *George Granfelts* bok «Finlands Riddarskaps og Adels Vapenbok» har den finske nu utdødde gren av slekten ført det samme våben, mens svenske grener av slekten antagelig alt eftersom de blev naturalisert og introdusert på Riddarhuset i Sverige, tildels har benyttet forskjellige variasjoner av det oprinnelige våben (konfr. nedenfor).

I den før nevnte G. Granfelts bok kalles slekten i likhet med beretningene fra Belgia for «urgamal adelsätt».

Ordet *bêche* (gammelfransk *besche* — s istedenfor aksent) oversettes hyppigst med ordet spade eller hakke. Granfelt tyder ordet *bêches* som betydende plogjern eller spisser av plogjern, og at våbenet oprinnelig har inneholdt i første og fjerde felt to sådanne med skaft bøide som svanehalser, og at dette senere er blitt misforstått og blitt avbildet som griffhoder.

Slekten er kjent gjennom *Wathier de Besche*, som i 1397 levde i fyrstbiskopdømmet Liège. Ifølge familiens slektsregister, hvis første del som ovenfor nevnt er nedskrevet av svensk rikshistoriograf Johan Peringskjöld 1711, av hvilket jeg gjennom G. Granfelt har fått en avskrift, var han gift med *Johanna de Borne*.

På dette slektsregister opføres videre *Henri de Besche*, der levet ca. 1448 i Liège og gift med *Maria de Montage*, og *Henri de Besche*, der levet ca. 1483 i Liège og gift med *Johanna de Rochette*. Videre nevnes *Wilhelm de Besche*, arkitekt hos fyrsten av Köln og død 1567 og begravet i St. Lambert. Som sønner av denne opføres *Pierrot de Besche*, stamfar for en gren i Liège, og *Hubert de Besche*, hvis ætling *Gillis de Besche* blev arkitekt hos kongen av Spania. Videre opføres *Gillis de Besche*, øverste arkitekt hos fyrsten av Liège, senere forretningsmann i Antwerpen, dit han angivelig flyktet for religionens skyld under hertugen av Albas

skrekkelegioner i Flandern. Denne Gillis de Besche utvandret senere med sin hustru og 2 døtre til Sverige, hvortil hans 5 sønner tidligere var utvandret. Han var gift med *Helena de Besche*, datter av arkitekt hos kongen av Spania, de Besche. Gillis de Besches fem sønner hadde på forskjellige tider utvandret til Sverige i slutten av det 16de og begynnelsen av det 17de århundre (under Carl d. 9de i Sverige). Der foregikk til Sverige omkring 1600 en innvandring av valloner, der fikk ansettelse ved jernverkene og grubene i Sverige. Den største valloninnvandring er ifølge «Nordisk familiebok» foregått ca. 1618 og blev ledet av *Louis de Geer* og *Wilhelm de Besche*, der begge angivelig var valloner.

Valloner kalles befolkningen i den sydøstre del av Belgia, og omtrent halvparten av Belgias befolkning er valloner. Helt vallonsk er provinsene Hainaut og Namur, tallrikest er de dernest i provinsen Liège og den sydlige del av belgisk Brabant. Vallonerne er ikke rene kelter. De kelter som ca. 800 f. Kr. bodde mellom Rhinen og Elben, trengtes mot sydvest av germanerne, og av disse kelter og germaner opstod et keltogermansk blandingsfolk som slo sig ned i den nordøstre del av Gallia. Dette folk beseirede og underkuedes av Cæsar og blandedes med romerne. Det er ætlinger av dette keltogermanskromanske blandingsfolk som kalles valloner.

Det vallonske språk er en dialekt av nordfransk.

Kroppslig som sjelelig har vallonerne tatt meget i arv fra disse tre mest fremtredende og begavede folkestammer i Europa, fra hvilke de kan søke sitt utspring. Det romanske islett røbes ved den mørke lett, det sorte hår og de regelmessige ansiktstrekk og det livlige i deres temperament. Den germanske natur viser sig ved deres praktiske begavelse og deres store foretagsomhet, men samtidig har de kelternes forkjærlighet for drømmeri og musikk og utpregede kjærlighet til den hjemlige jord og eget land. Sammenlignet med den annen halvdel av Belgias befolkning, de rene germaner, flamlenderne, er vallonerne i fysisk henseende en ster-

kere rase, magrere, mere senesterke, og de opnår gjennemsnittlig en høiere alder, likesom gjennemgående sundhetsforholdene er bedre blandt vallonerne enn blandt flamlenderne. Årsakene hertil har man søkt i den større velstand hos vallonerne og derav følgende bedre levesett og hygieniske forhold i det hele tatt, likesom de deler av Belgia de bor i, er mere bergrike og har et bedre klima enn de øvrige deler. I middelalderen var flamlenderne de ledende i landet, i våre dager er det vallonerne. I Belgias nyeste historie har disse siste spilt den fremtredende rolle, og landets første statsmenn har vært valloner.

Allerede ca. 1500 var traktene omkring Liége kjent for å være centrum for Belgias jernfremstilling og jernindustri, og der anvendtes de forbedrede smiemetoder, kjent under navnet *vallonsmier*. De første valloner kom til Sverige ca. 1600 som bergmenn og jernverksarbeidere, og denne innvandring lededes av *Louis de Geer* og *Welam (William) de Besche*, der som nevnt begge var valloner. Fra 1618 tok innvandringen sterkt til, idet den opmuntredes av Gustav d. 2nen Adolf, der meget vel innså hvilken stor fordel det var for Sverige at disse dyktige jernverksarbeidere kom til landet. Louis de Geer og Welam de Besche erhvervet sig bl. a. av kronen på meget fordelaktige betingelser eiendommer i Norrköpingstrakten hvor fabrikker av alle slags blev anlagt.

På den annen side vakte utvandringen av valloner fra Belgia bekymring hos kongen, Filip den IV. av Spania, blandt hvis land Belgia hørte, og denne overføring av valloner til Sverige blev av kongen erklært «som meget skadelig for oss og vårt land og til stor sjeleskade for disse bergmenn og smeder». Støttet til vallonerne utvandring fra Belgia gav, som allerede tidligere nevnt i disse optegnelser, den forfølgelse de på grunn av sin religion var utsatt for av sine spanske herrer — vallonerne var dengang protestanter i motsetning til idag, da de i sitt hjemland er katolikker. Denne forfølgelse blev ikke mindre da Filip den IV. forbød utvandring til Sverige og dette forbud søktes hevdet ved makt.

Vallonernes kår blev i hjemlandet meget vanskelige, og antagelig temmelig betegnende for tilstanden er det når det som før er nevnt, berettes at «tallrike valloner hadde intet annet valg enn enten å bli nedsablet av spanjerne eller å rømme fra land og eiendom». Som rimelig var det derfor mange valloner som til tross for Filip den IV.s forbud søkte å komme bort fra sitt land, og det lyktes mange av dem å komme til Sverige.

Særlig stor skal utvandringen til Sverige ha vært i årene 1643—1650, da de Geer var blitt eier av de store *Finspong-* og *Dannemorabruk*, hvor han hadde et stort behov for disse fagarbeidere, og de Geer blev som det er blitt sagt «de utvandrede valloners store heros og den svenske industris far». Foruten til alle de store eiendommer og bruk som særlig de Geer erhvervet sig og de eiendommer som William de Besche og hans også til Sverige utvandrede brødre erhvervet sig, spredte vallonerne sig til forskjellige trakter av Sverige og fikk arbeide ved tallrike bruk som ikke hadde noget med de Geers eiendommer å gjøre — dette til tross for at de Geer gjennom kongen hadde opnådd forbud mot at andre svenske brukseiere knyttet valloner til sig.

Særlig kom vallonerne til Uppland og Gästrikland, og overalt åpnet deres kjente dyktighet i alt der henhørte til jernindustri, således også kanonstøpning, et stort felt for ny virksomhet.

Oprinnelig og temmelig lenge efter de store utvandringer til Sverige levet vallonerne temmelig avsondret fra den øvrige befolkning, hadde sine egne prester, lærere og læger og giftet sig fortrinsvis innbyrdes; litt efter litt ophørte dog dette, og de blandet sig i stor utstrekning med den svenske befolkning. Men ennå idag lever i enkelte trakter av Sverige ætlinger av valloner der ved sin mørke lett, brune øine og sorte hår utpreget peker sig ut fra svenskene i sin almindelighet og rasebiologisk adskiller sig fra disse.

Ikke få av de til Sverige innvandrede valloner blev mektige og rike og til dels adlet, særlig medlemmene av slekten

de Geer, av hvilken slekt flere grener blev introdusert på Riddarhuset og optatt i den svenske adel. Som nevnt blev også flere grener av slekten de Besche i Sverige introdusert på Riddarhuset, og en del av dem var i det 17de og 18de århundre blandt Sveriges rikeste og største brukseiere. Fra vallonslekter er mange av Sveriges kjente menn kommet, i politikk, kunst og videnskap samt innen Sveriges embedsstand finner man ikke få vallonnavn.

Wilhelm de Besche, der anla messingbruk i Norrköping og eide *Godgårds* og *Lerbäcks* samt *Danviken* bruk ved Stockholm, var sønn av ovennevnte *Gillis de Besche*, der ca. 1600 kom til Sverige. Hans sønn *Carl* blev inngiftet i familien de Geer. Som nevnt var *Wilhelm de Besches* brødre også utvandret til Sverige, nemlig *Jakob de Besche*, der døde 1640 og var stamfar til en gren av familien i Sverige der er utdødd. *Hubert de Besche*, f. 1582, d. 1664, blev innkalt til Sverige som anlegger av kanonstøperier («styckgjuterie») og som arkitekt. Han eide *Näfveqvarn* Bruk. Blev av keiser Ferdinand den 3dje utnevnt til riksrømersk adelsmann. Han hadde 5 sønner og blev stamfar til en svensk og finsk gren av familien de Besche (konfr. slektsregistret).

Gérard de Besche, f. 1585, d. 1656, kom til Sverige 1608 som arkitekt, eide *Forsmark* og *Barkinge* bruk, hadde 6 sønner og blev stamfar til svenske grener av familien de Besche.

Gillis Gillisson de Besche, f. 1579, d. 1648, kom til Sverige 1603 og bodde i *Nyköping*, fikk ansettelse ved *Nyköping* slott og ledet den omfattende ombygging og nybygging som *Carl* d. 9de her iverksatte. Han gav videre tegninger til *Vibyholm* slott, som opførtes av *Carl* d. 9de som enkesete for dronningen («et ståttligt prof på nederlandsk renaissance»).

Ifølge *Gustaf Jacobsons* «*Näfveqvarns* Bruk under 300 År» opbygde *Gillis Gillisson de Besche* sammen med sin tidligere nevnte bror *Hubert* år 1623 «en masugn på kronohemmanen *Stenskärs* og *Salvetorps* ägor». Det nye bruket kaltes *Näfveqvarn*, og disse to brødre er således grunnleg-

Näfveqvarn Bruk. (Hovedbygningen idag.)

gerne av dette endnu ved Bråviken eksisterende store bruk. Til å begynne med var brødrene i kompaniskap med Louis de Geer, senere opstod strid mellem kompanjongene, men det lyktes de Beschene å hevde sine bruks selvstendige eksistens uavhengig av de Geer. Av de to brødre Gillis og Hubert døde Gillis først (1648), og da Hubert døde (1664), blev bruket overtatt av dennes sønn Gillis, under hvis ledelse det stod i nesten et halvt hundre år (til 1709).

Under de første brukseiere de Besche blev gjennom tallrike eiendomskjøp et solid grunnlag lagt for Näfveqvarns Bruk. Store eiendommer bl. a. i Tuna sockn og Lunda sockn erhvervedes, likeledes erhvervedes Ålberga bruk i Kila sockn og Stjärnholm, alt sammen eiendommer av den størrelse at Gillis de Besche d. y. var sin tids rikeste brukseier i Sverige. Näfveqvarn Bruk eiedes av familien de Besche til 1793 da den daværende eier, hoffjunkeren og politikeren ved Gustav d. III's hoff, *Isak Georg de Besche*, solgte bruket til sin svigersønn Gustaf Ulrik Silfersparre. Denne de Besche avhændet også familiens øvrige store eiendommer i Södermanland

Stjärnholm, Ålberga, Gammelsta m. fl. og døde i ubemerkethet i Norrköping 1825.

Den ovennevnte *Gillis Gillisson de Besche*, en av de to brødre der grunnla Näfveqvarns bruk, blev stamfar til en svensk gren av familien de Besche og til den norske gren av familien de Besche, idet hans sønn *Peter de Besche*, f. 1618, utvandret fra Sverige til Norge.

PETER GILLISSON DE BESCHE,

f. 1618, d. ca. 1674.

ANNA MAGDALENE DE BESCHE, f. *Hoffmann*,

f. 16 . . . , d. 1714.

Den ovenfor omtalte valloninnvandring, ledet av de Geer og av Wilhelm de Besche, hadde for opblomstringen av Sveriges jernverker og kanonstøperier samt bygningskunst, som før nevnt, stor betydning, noget der blandt annet også fremgår av et brev den danske resident (minister) ved det svenske hoff *Juel* sender til sin konge og regjering 26de januar 1669. (Brevet er mig meddelt gj. arkivar Finne-Grønn i det norske riksarkiv.) *Juel* fremhever i dette brev «de store fordeler den svenske krone høstet av sine kanonstøperier, og det var falt ham inn at den samme gevinst kunde den danske krone trekke ved å anlegge sådanne ved Norges bergverker. Til den ende hadde han henvendt sig til en *Peter de Besche*, hvis far først var innkommet til Sverige og nu forestod et av de største støperier, og han hadde spurt *Peter de Besche* om han ikke kunde være tilbøielig til å flytte til Norge, hvilket de Besche ikke viste sig uvillig til». I brevet sendte *Juel* innlagt hans ansøking derom til kongen av Danmark. *Peter de Besche* opholdt sig da på et bruk sønnenfor Stockholm, og *Juel* sier (i brev av 13de februar 1669) at han på reise til Danmark (en privat forretningsreise) skal avlevere kongen av Danmarks brev til de Besche, — antagelig svarskrivelse på ansøkingen.

Efter hvad der er kjent om Peter de Besche ifølge «Svensk biografisk leksikon», kan det ha vært bestemte forhold der har bidratt sterkt til at Peter de Besche fulgte den opfordring han mottok til å utvandre til Norge. Før Peter de Besche reiste til Norge hadde han sammen med broren William overtatt en del av sin fars industriforetagender og bodde i Nyköping. Omkring 1659 blev de bruk som de Besche eiet, betydelig utvidet, idet Peter de Besche samtidig utvirket å få bergkollegiets privilegium og 20 års skattefrihet for anlegg av «et stålsmideri med välvda ugnar» — et slags brennstålverk av en type som da ikke fantes i Sverige.

Med Peter de Besches privilegium fulgte et monopol som dog 1663 gikk tapt på grunn av utilstrekkelig produksjon ved verket.

I virkeligheten manglet Peter de Besche tilstrekkelig kapital for sin drift, og for å skaffe sig midler solgte han derfor 20de desember 1663 til underpris hele sin ståltilvirkning for kommende tiårsperiode til Borje Olafson Cronberg og forpliktet sig samtidig til å drive produksjonen op til minst 2000 centner pr. år. 1665 brente imidlertid stålverket ved Nyköpings brand, og Peter de Besche blev nødt til å opgi sitt bo og gikk konkurs. Kallelsen til Norge har derfor antagelig vært ham en kjærkommen anledning til å reise fra sine vanskelige forhold i Sverige.

Når *Peter de Besche* kom til Norge, vites ikke helt sikkert, antagelig 1670 eller 1671. Kong Christian d. 5te utstedte i 1671 bestallingsbrev til Peter de Besche (ifølge *Lorentz Bergs: Brunlanes*, hvorfra denne og følgende opplysninger er hentet). Ifølge dette brev «skulde han reise til Norge for å innrette «stykjuterier», et eller flere, d. v. s. kanonstøperier. Han kan beordres til hvilket som helst jernverk, men han kan kreve medhjelpere. Lønn 800 daler og bruksrett til en gård. Efter hans død skal enken beholde gården skattefri på livstid, dessuten 400 daler året».

Først fikk de Besche gården *Auli* i *Sem*, men da han fikk sin virksomhet ved *Fritzø Jernverk*, blev *Auli* ombyttet med

Eidsten i *Brunlanes* i 1673. Gården *Eidsten* ligger vest for *Berg kirke*, hørte til *Manvikgodset*, der 1599 under kong *Christian d. 4de* blev krongods. 1692 fikk *Gyldenløve* kongeskjøte på den. *Peter de Besche* og hans enke bygget dels nye hus, dels forbedredes de gamle på *Eidsten*. *Peter de Besche* er død kort tid efter han kom til *Eidsten*, når vites ikke bestemt. 1675 opføres hans enke som bruker av gården. Hans lønn var efter den tids verdier usedvanlig høi, og betingelsene for hans enke meget gode. Da han døde så kort tid efter sin innvandring til *Norge*, og hans enke *Anna Magdalene de Besche* levet like til 1714, blev han en dyr mann for kronen, og der blev gjort forsøk på å berøve hans enke de fordeler hun ifølge bestallingsbrevet skulde ha når *Peter de Besche* døde.

Fru de Besche fikk lov til å sitte nogenlunde i fred til 1691, hadde gården skattefri og fikk sine 400 daler om året, men i revisjonsantegnelse kom misnøie og klage frem over hennes gode stilling. I 1691 blev hun fratatt både pensjon og gården. Bestallingsbrevets klare ord blev der satt en strek over. *Fru de Besche* innsendte da en «underdanigst supplik» til kongen, og kongen bestemte aller nådigst at hun fremdeles skulde bruke *Eidsten* skattefritt. I 1714 døde *fru de Besche* og hennes lik blev innsatt i *Berg kirke*; ifølge optegnelse fikk *Berg kirke* en ekstraintekt av 10 daler i 1714 for innsettelse i kirken av *Anna Magdalene de Besches* lik fra *Eidsten*.

Skiftet efter *Anna Magdalene de Besche* viser et jevnt velstandshus, til tross for at barna sikkert har fått god støtte fra hjemmet. Boets eiendeler omsattes til 670 Rdlr. Arvesummen blev 575 Rdlr. Der var gull for 98, sølv for 36, kobber for 26 Rdlr. Der nevnes noen bøker, mest tyske, en dansk bok med titel «Tørklæde for sørgende forældre».

Peter de Besche og *Anna Magdalene de Besche* hadde en rekke barn (se slektsregistret).

Av disse var det to som blev stamfedre til hver sin norske gren *de Besche*. Nemlig *Johan de Besche*, f. 16 . . . , der blev

apoteker i Bergen og overtok Svaneapoteket som reelt privilegium 1688. Han var gift med *Karen Samuelsdatter Schreuder*. Den annen av sønnene var *Gillis de Besche*, f. 16 . . . , der bodde på Fritzøbakken og hadde ansettelse som tømmerfoged ved Fritzø og i Rollag. Han blev i 1694 gift i Bragernes kirke med *Ingeborg Sørensdatter Brun*.

JOHAN DE BESCHE,

f. 16 . . . , d. 1716.

KAREN SAMUELSDATTER DE BESCHE,

f. *Schreuder*,

f. 16 . . . , d. 1719.

Som nevnt kjøpte *Johan de Besche* sitt apotek i Bergen i 1688 og kjøpte det av en *Henrik Bladt*. *L. Daae'* angir at de Besche var av nederlandsk herkomst, men innkommet her til landet over Sverige og kaller ham også «en svensk mann». Etter i tre år å ha drevet sitt apotek kjøpte *Johan de Besche* i 1691 av sin kollega og konkurrent *Schirenbeck* dennes forretning og var således en tid ene om apotekerdrift i Bergen. Han fikk også kgl. bevilling som eneapoteker i Bergen 28de august s. år. Denne enerett blev dog kun av kortere varighet, idet i 1704 en dansk mann av navn *Essaias Vilh. Prom* fikk tillatelse til å oprette et apotek. Siden den tid var der i Bergen to apoteker inntil 1857, fra hvilken tid flere er kommet til. *Johan de Besche* kalte sitt apotek fra nu av *Svaneapoteket*, og den annen valgte navnet *Løveapoteket*.

Ifølge *L. Daae* kan ingen av disse apoteker påvises å være identisk med eller en umiddelbar fortsettelse av noget av de i slutten av det sekstende århundre av *Lambert Friis* og *Nicolaus de Freund* etablerte forretninger. At *Løveapoteket* skulde kunne datere sin tilværelse fra 1588 og *Svaneapoteket* sin fra 1595 er efter *L. Daae* ikke korrekt.

¹ *Prof. dr. Ludvig. L. Daae*: Norske spesielt Bergenske Apoteker. Bergen 1898.

Svaneapoteket i Bergen. Gården i Strandgaten, brent 1916.

Efter at apotekerbevillingene i det syttende århundre efterhånden var blitt reelle, lå det naturligvis nær at apoteket gikk i arv til sønner eller andre i slekten, og at der således dannedes utpregede apotekerfamilier. En sådan apotekerfamilie må de Beschene i Bergen kalles. Videre var det rimelig at apotekerne fikk sine faste gårder, hvad også Svaneapoteket i Bergen er et godt eksempel på. Den gård Svaneapoteket innehadde like til den siste store brand i Bergen i 1916, hadde fra den første de Besches tid vært Svaneapotekets gård, altså i over 200 år.

Johan de Besches hustru, *Karen Schreuder*, var datter av magister Samuel Schreuder, der var residerende kapellan og geistlig skifteforvalter i Bergens by og stift. Han var magister fra 1673, gift med datter av borgermester i Bergen Ove Jensen. Karen var den yngste av hans 7 barn.

Johan de Besche og hans hustru hadde to barn der nådde voksen alder. 1. *Cecilie Catarina*, f. 1694, d. 1734 og gift med *Jean v. d. Lippe*, f. 1687, d. 1774. Han var titulær kommerseråd og kjøpmann i Bergen. 2. *Johan Peter de Besche*, f. 1702, d. 1746.

JOHAN PETER DE BESCHE,

f. 1702. d. 1746.

REBECCA DE BESCHE, f. v. d. Lippe,

f. 1702, d. 1780.

Apoteker *Johan de Besche* døde 1716, og hans hustru f. *Schreuder* døde 1719. Efter L. Daae blev derfor, på grunn av foreldrenes tidlige død, apoteket i *Johan Peter de Besches* barndom og ungdom bestyrt ved provisor.

Johan Peter de Besche utdannet sig efter datidens skikk som sønn av en velhavende apoteker meget lenge, bl. a. tilbragte han hele 12 år i utlandet — han opholdt sig i Lübeck, Dresden, Berlin og Leipzig — før han tiltrådte sitt apotek i Bergen, som han arvet efter sin far. Daae nevner dette som et av de mange eksempler på at apotekervirksomheten på den tid hadde et fremtredende kosmopolittisk preg, og at dens dyrkere jevnlig hadde samlet kunnskaper og erfaringer i andre land. De hadde før de overtok sine stillinger, et utpreget vandreliv som ledd i sin utdannelse, i utlandet levet de dels som disipler ved apoteker, dels hørte de forelesninger i de større universitetsbyer.

Johan Peter de Besche avla sin farmasøitiske eksamen i 1730. Eksamen skjedde efter forordning av 4de desember 1672 ifølge hvis prgrf. 11 og 13 det medisinske fakultet i forbindelse med apotekere skulde eksaminere så vel vordende apotekere og provisorer. Av Johan Peter de Besche finnes der i Svaneapoteket et maleri; det blev heldigvis reddet under den brand hvor den gamle gård i Strandgt. brente ned. Billedet i nærværende bok er efter dette maleri.

Johan Peter de Besche.

Rebecca de Besche, f. v. d. Lippe, var datter av Joachim v. d. Lippe, innvandret til Bergen fra Bremen. Han fikk borgerskap som kjøbmann i Bergen 1680 og blev senere stadshauptmann i Bergen. Ved Bergens brand 1702 «mistede han to skjønne Huse, det ene deraf grundmuret, desforuden

en stor Del Midler». Han døde 1703. Han efterlot sin enke i gode kår som eierinne av «Stue i «Bredsgaarden» paa Tydske bryggen». Den ovenfor nevnte Jean v. d. Lippe, f. 1687, d. 1774, der var gift med Cecilie Catarina de Besche, søster av Johan Peter de Besche, var en eldre bror av Rebecca de Besche, f. v. d. Lippe.

Johan Peter de Besche døde 1746 og blev begravet i domkirken bak alteret. Johan Peter de Besche og hustru hadde en rekke barn (konfr. slektsregistret). Sønnen *Johan Carl de Besche*, f. 1737, d. 1787, overtok Svaneapoteket efter faren. Han var gift med *Birgitte Catharine Fasting*, f. 1727, d. 1804, datter av Thomas Fasting, res. kapellan til Os. En datter, *Wenche Cecilie*, f. 1741, d. 1805, var første gang gift med sogneprest til Nykirken i Bergen, *Johan Plathe Bruun*, d. 1772, og annen gang med kjøbmann i Bergen, *etatsråd Wollert Krohn*. En annen datter, *Dorothea*, f. 1744, d. 1804, levet utgift.

JOHAN CARL DE BESCHE,

f. 1737, d. 1787.

BIRGITTE CATHARINE DE BESCHE,

f. *Fasting*,

f. 1727, d. 1804.

Johan Peter de Besches hustru Rebecca de Besche, f. v. d. Lippe, bortforpaktet efter sin manns død apoteket fra 1746—1754 til apoteker *Gasser* og fra 1754—1762 til *Martin Rubner*. 1762 overtok hennes sønn *Johan Carl de Besche* apoteket.

Johan Carl de Besche var en mann av fin dannelselse og en edel karakter og meget formuende. Han hadde et statelig hus og en meget stor have med sjeldne vekster, der var vel pleiet. Han hadde vært i Uppsala og studert under Linné, hadde også utdannet sig i Tyskland, England og Nederland. Han kondisjonerte ved kong Salomons Apotek i København

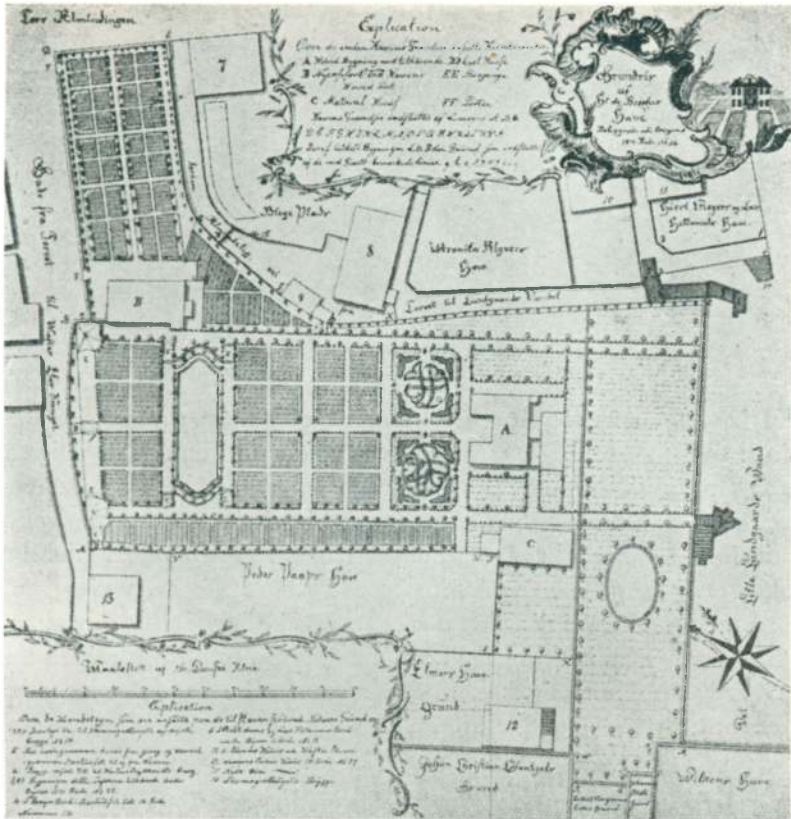
med eksamen fra 1760. Han overtok apoteket etter sin far i 1762. Han var venn av sitt berømte bysbarn professor *Martin Vahl*. Johan Carl de Besche synes å ha vært en type på den art apotekere som har forstått å bruke den velstand som hans bedrift innbrakte ham, på en tiltalende måte «med forstand og hjertelag» som L. Daae uttrykker det. Han var en god venn av biskop *Johan Nordahl Brun*. Da Johan Carl de Besche forøket sin haves areal (den nuværende bypark i Bergen) ved å fylle ut noget av lille Lungegaardsvann, skal det være Johan Nordahl Brun der er kommet med de ord, for å rose hans initiativ, at han «erobret land foruten sverd». Johan Nordahl Brun har også hedret de Besche ved et biografisk eftermæle og en gravskrift. De Besches smukke og i sitt slag cnestående have skildres også i Nordahl Bruns «*Betragtninger ved de Besches Grav*». Der omtales hvorledes de Besche hadde gledet sig ved å anlegge den og gjøre den mønstergyldig, å vise den for sin venn Vahl og å la sin datter og barnebarn bo i huset med den nyanlagte have. Han skildrer også de Besches sykdom og hvorledes dette hindret at de Besche selv fikk nogen større glede av anlegget. Pussig er å lese hvorledes Brun i «*Betragtningene*» også henviser til at haven utvidedes ved å utfylle Lungegaardsvannet, med ordene «Nu var Land skabt og Grøde avledes, hvor før Fisken legede og Bølgen rullede».

Den her nevnte de Besches have er av professor *Carl W. Schnitler* i hans verk «*Norske Haver i gammel og ny Tid*» gjenstand for en inngående beskrivelse, ledsaget av planutkast og et par bilder, hvorfor jeg har funnet det av interesse her å gjengi hvad Schnitler sier om denne have og likesledes gjengi de bilder han bringer av den.

I sin omtale av haver av «*Bergentypen*» uttaler Schnitler at til byens største haver hørte de haver som apotekerne anla for å rendyrke medisinske vekster. De var ofte hollendere eller tyskere, og det tør derfor ha hatt adskillig innflytelse på havenes formkultur. Apoteker *Cornelius Jansen de Lange* var av hollandsk ætt, døde i Bergen 1656. Hans have synes

å ha ligget på skråningen fra Halvkandebakken ned mot Nøstet. Mellom Markveien og Klostergaten ned til sjøen lå langt frem i det 19de århundre *Dynnerhaven*. Den hadde navn etter Løveapotekets eiere ved navn Dynner av württembergsk ætt, som synes å ha fått den ca. 1750. Av større betydning blev Svaneapotekets eier *Henrik Bladts* haver ved nordenden av Lille Lungegaardsvand, hvor der hadde vært haver siden 1500-tallet. En av dem blev solgt til apoteker Johan de Besche, og den optrer igjen i 1700-tallets slutning i barokk-form som den mest berømte av Bergens haver.

Som nevnt hadde apoteker Henrik Bladt flere haver ved Lille Lungegaardsvand. En av dem solgte han til apoteker Johan de Besche i 1711, til hvem han også hadde solgt Svaneapoteket (kfr. foran). Apoteker Johan Carl de Besche, der var dennes sønnesønn, hadde som nevnt bl. a. studert under Carl v. Linné i Uppsala, var også som nevnt venn av den kjente norske botaniker Martin Vahl og understøttet tildels denne. I et brev av 10de mars 1768 takker Linné de Besche for en stor gave — formodentlig planter — og lover å sende ham havefrø. 1781 anla Johan Carl de Besche sin nye have på den gamle apotekerverves grunn og bygget et utsøkt vakert lite toetasjes hus med korte, fremskytende fløier med balkong imellem. Med sin gjennomførte stil og holdning er haven blitt den mest kjente og merkelige blandt de gamle bergenske. Ennu kan eldre folk huske den under navnet «Maartmannshaven». Den lå på den nuværende Ole Bulls plass, men strakte sig videre opover Torvalmenningen, skilt fra «Den gode Hensigts» have ved Vaskerelven. I 1770-årene forteller tyskeren *I. C. Fabricius* om de Besches have, som dengang lå litt utenfor byen, at den vel er en av de største og aneligste i Norge. Den var fylt med en stor rekke forskjellige læge- og kjøkkenvekster og hadde en mengde velholdte hekker av *spirea salicifolia* o. s. v. Dette har dog ikke vært haven i dens endelige utforming, som skal være foregått fra 1781 av. Med det år er også planen signert. Denne plan minner i sin tegnemåte sterkt om andre arbeider av den

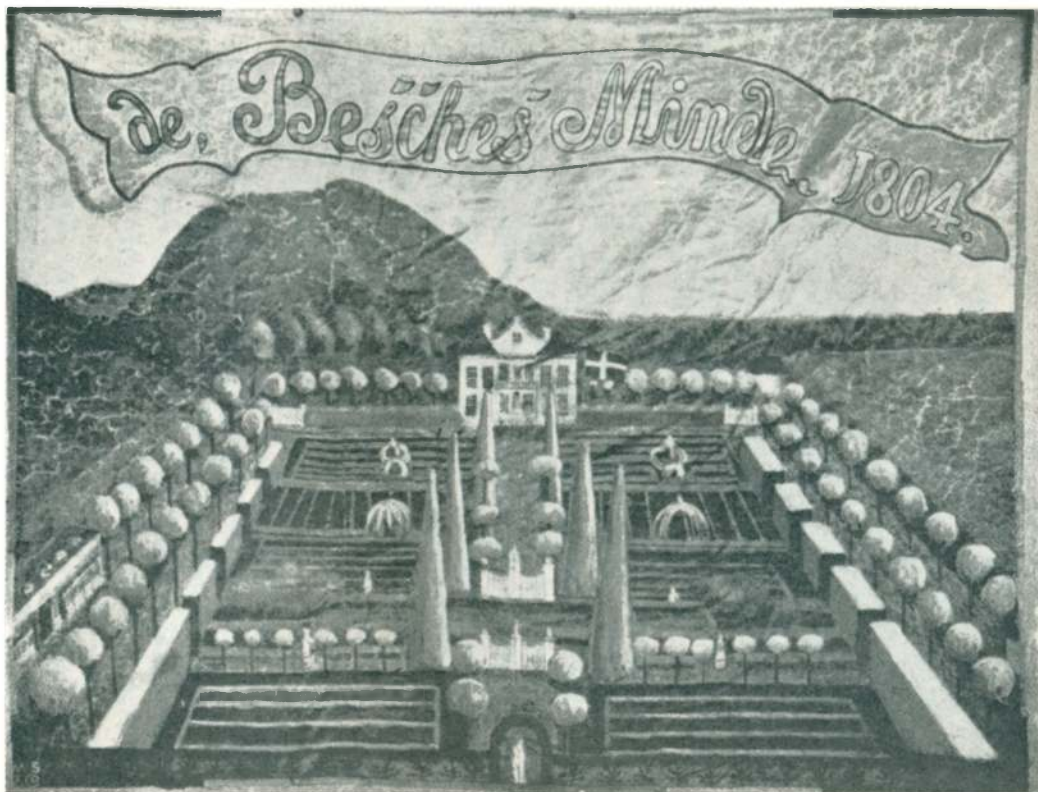

Plan over de Besches have i Bergen. Planutkast 1781 i Bergers Museum, formentlig av arkitekt G. I. Reichborn.

som arkitekt i Bergen meget virksomme tysker *I. I. Reichborn*. Uten tvil er det ham som har hjulpet de Besche med utkast til hans nye have som til hans hus. Han kom fra egne hvor haveanlegg stod i en selvfølgelig sammenheng med bygningskunst og ikke bare var en gartnersak. De Besche selv hadde iallfall sett dansk og svensk havekunst, og betegnende nok for hans krets er det at hans svigersønn, *C. F. Neblung*, som fikk apoteket etter ham, var fra Altona (d. 1818). Føl-

gelig må vi også i dette merkelige anlegg se et utslag av den uavbrutte tyske haveinnflytelse hos oss.

Haven er ca. 132 m lang, mellom 41 og 47 m bred. Den ligger omgitt av andre haver og strekker sig bak huset (A) ned til Lungegaardsvandet, hvor bryggen avslutter dens ene sidegang. Hovedpartiet fremfor fasaden beherskes av den hellelagte centralgang, som går ut fra husdøren og trappen midt imellem de to fløier og avsluttes strengt aksialt av et lysthus (D) ved grensemuren. Som pryddpartier fremfor fronten to kvarterer, hvor efter gammel barokkmote eierens navnetrekk er plantet i buksbom. Så følger fire kvarterer som atter er delt i fire og omsluttet av hekker og særlig på yttersiden forsterket med symmetriske trær. Midtperspektivet krysses rettviskelt av vannbassenget med sin vakre kontur og begrensning av trær og hekker. Trapper fører ned til det. Parallelt med midtaksen snorrette sidealléer som grensemotiv. Utenfor disse hovedpartier løsere tilknyttede avdelinger, formodentlig kjøkkenhaver. Bl. a. en 44 m \times 20 m stor have i skjev vinkel ved det nye havehus (B) med hovedporten (F) på det nuværende torv. Bak huset ved Lungegaardsvandet en 80 m \times 18 m bred have eller gressplen med ovalt basseng. — Langs alle ganger og rundt alle større grupper av kvarterer hekker av hagtorn eller buksbom. De stukne grenselinjer fremheves av trekker som især i vest og nord langs Vaskerelvsmuget dannet et helt dekkende tak. Midtperspektivet er betonet ved svære taksuspyramider. Dessuten i de nedre grensehjørner og ved bassenget en rekke naturlige lysthus eller bueganger (E). Innbygget i hekker og bueganger stod en mengde hvitmalte statuer av genier og amoriner, av Flora og Diana og fl. Tett ved havehuset ved enden av den hellelagte gang på østsiden, skjermet av en rad lindetrær, stod i nisse en legemsstor statue av en hetteklædd tiggermunk med fremrakt høire hånd, som blev på sin plass til lenge efter 1850. På billedet fra 1804 sees enkelte statuer, de murformede hekker, de til kuler klippede linder, taksuspyramidene og i midten mellom de to hvite portaler bassenget.

de Besches Have i Bergen 1804. Huset med haven. Maleri på et gammelt flagg i Bergens Museum.

Huset i haven av planen 1784.

erindres ganske slik som planen viser, og fra det skal der ha ført smale veier stjerneformet mellom blomster-
rabattene.

Det er i all enkelhet de i Bergen fra gammel tid såre velkjente, rettvinklede kvarterer og korsformede akser, som utgjør grunnmotivene. Men ved å nyanseres og underordnes en hovedtanke, ved understøttelse av trærnes og hekkenes stiliserte former er opnådd en fullt arkitektonisk samvirking av have og hus. — Haven har vakt opsikt i Bergen som den merkeligste i sitt slag. Det fremgår klart av den hyldest som er gitt den av byens første mann, biskop Johan Nordahl Brun (kfr. nedenfor).

Allerede i de Besches tid hadde byens folk adgang til haven og benyttet den. At dette imidlertid i hans siste levetid kom til å genere ham en del og antagelig ophørte en tid, derom vidner det nedenfor anførte hentet fra «Efterretninger fra Adresse-Contoirtet i Bergen».

«Vel har jeg forhen ladet Porten være aaben til min Have og dernede med Fornøielse tilladt Byens Indvaanere Spads-
sergang, men da denne Tilladelse af endeel saaledes er bleven misbrugt, at jeg derved har maattet savne den huslige Be-
qvemmelighed, der i min vedvarende svage Helbreds Til-
stand er saa høifornøden, saa nødes jeg herefter, ved Por-

De vifteformede gjenstan-
der midt i begge sidefeltene
betyr visstnok ikke fontener,
men hvelvede løvhytter. For-
øvrig skal havens form, iall-
fall slik som folk kan erindre
den, i det 19de århundre
ikke ha stemt helt med den
her gjengitte plan. Den var
jo også et arbeidsutkast fra
1781, mens haven først blev
fullendt ca. 1787. Bassen-
gets form og plass kan ikke

tens Lukkelse, at nægte denne Adgang til min Have, uden for dem, der maatte have Forretninger, mig eller mit Huus vedkommende.

Bergen den 20de Martii 1787.

Johan Carl de Besche.»

Efter de Besches død blev haven benyttet som byens mest yndede promenade. Allerede 1812 kalles den «en of- fentlig Have», til tross for at den efter de Besches død gikk over i hans datters og senere hennes barns eie, efter hvem den fikk navnet «Maartmannshaven». Ennu i 1850-årene «gav det hele i sin stilfuldhet et prægtigt billede og vidnet om kunstnerisk smag i sit anlæg. Det var som at komme ind til en liten, bortgjemt, deilig plet, i idyllisk avsondrethed».

1862 kjøpte kommunen delen nærmest Lungegaardsvan- det og anla *Byparken*, 1865 delen ved Torvet og 1875 resten, omdannet 1885 den gamle, sirlige have til en ekte 19de år- hundredes gartnerpark, hvor Ole Bulls statue reistes 1901. De klippede linderekker fremfor Grand kafé bringer nu en siste hilsen fra den gamle havekunst.

Som ovenfor nevnt fikk haven efter de Besches død nav- net «Maartmannshaven». Dette har sin grunn i at Johan Carl de Besches datter *Alida Marie* (d. 1789), gift med apoteker Neblung, i sitt ekteskap med denne hadde datteren *Rebekka Elisabeth Neblung* (d. 19de november 1825, 41 år gml.), der blev gift med *Christen Hansen Maartmann*, der således gjøn- nem dette sitt ekteskap blev eier av de Besches have, som han fikk tinglest skjøte på 22de juni 1802. Christen Hansen Maartmann tok borgerskap som kjøbmann i Bergen 19de mars 1802.

Om apoteker Johan Carl de Besches begravelse har direk- tør *Johan Bøgh* offentliggjort en interessant artikkel i «*Mor- genbladet*» 27de november 1898 («Søndagsnummeret») der er av betydelig interesse som et tidsdokument. Av denne artikkel skal jeg hitsette:

«I 1787 døde den bergenske Apotheker Johan Carl de Besche, den sidste apoteker av denne slægt, som i over hundrede aar hadde indehadd Svaneapoteket i Bergen. Han indtok en fremtrædende stilling i byens samfundsliv, hvortil saavel ydre som indre omstændigheder bidrog.

Ved et tilfælde er jeg kommet i besiddelse av en del originaldokumenter der gir besked om hvad det kostet i hine dage at begrave en velstandsmand som de Besche. De samlede omkostninger beløper sig til ikke mindre end 680 Riksdaler, en sum, som med daværende pengeværdi for øie er ganske betydelig. Det viser sig at graven og dens aapning kostet 19 Rdl. og klokkerens ringning i byens fire kirker krævet 25 Rdl., hvortil kom 20 Rdl. til klokker Kierumgaard i honorar og for lys i kirken. Sølvstager paa alteret beholdtes for den billige pris av kun 1 mark. 24 av skolens diciple synger «paa Gulvet» for 4 Rdl., medens sang «paa Risten» kostet 2 Rdl. Men ogsaa skolens lærere honorertes. Lektor Arentz beholdt 4 Rdl. og desuden 2 Rdl. for «Sangen fra Kirken», medens konrektor Viisby og hører Vahl fik 4 Rdl. og hørerne Flaamand, Fasting og Bauman 2 Rdl. hver. Endelig beholdt organisten 4 Rdl. og bælgetræderen 3 mark.

En større del av omkostningerne medgaar til geistligheden og andre «for at følge» som det i regnskapet heter. Den avdødes ven, sogneprest Johan Nordahl Brun, beholdt saaledes ikke mindre end 30 Rdl., næst ham kommer stiftsprosten og sognepresten til Domkirken dr. Hans Mossin med 12 Rdl., samt de to residerende kapellaner ved samme kirke Thomas Angell og Knud G. Fleischer med hver 10 Rdl., en sum som ogsaa sendtes Korskirkens residerende kapellan Johan Sebastian Cammermeyer. Derimot erholder Nykirkens sogneprest Hagb. Fredrik Hjorthøy kun 8 Rdl. og pastor ved Tyskekirken Urban Flurmann 4 Rdl. Kirketjenerne sees at have faaet 9 Rdl. tilsammen samt 3 mark «for at strø», hvorimot de to bedemænd Kierulf og Bødtker beholdt 10 Rdl. hver. Ja selv generalmajorens kusk og tjener samt etatsraad Krohns tjener honoreres med 2 Rdl. hver og

bedemand Holm faar 2 Rdl. for «at opraabe Følget». Endelig kommer til disse udgifter 4 Rdl. til politibetjentene «for opvartning». Ved begravelsen benyttedes «Studenternes Ligvogn», der kostet 25 Rdl. Den saakaldte «Studenter-Societet» var et selskab der stiftedes 1697 og hadde til hensigt «dels at assistere fattige, gamle, svage og afsindige Studenter med en maanedlig Gave af dets Kasse, saalænge disse skulde bære paa et usselt og skrøbeligt Legeme, dels og at forskaffe deres Støv siden en sømmelig Begravelse». Efter i en række aar at have ført en hensygnende tilværelse blev selskabet i 1744 rekonstrueret, erholdt nye og vidtløftige love og besad i 1774 ifølge Frimanns Stiftelser «særdeles kostbare og smukke Ligornamenter». Det var altsaa dettes ligvogn som benyttedes. Men foruden vognens leie udbetaltes kusken 2 Rdl. og «Konen for Klædet» 1 mark.

Madame von der Lippe, Byens «uundværlige» ved den slags sørgelige anledninger, besørget alt fornødent med hensyn til ligets klædning og udstyr, hvortil hun anvendte 28 alen Ligkattun, der kom paa 27 Rdl. og for sit arbeide erholdt hun 8 Rdl. samt 3 Mark i drikkepenge. En ikke ringe utgift medførte anskaffelsen av vokslysene i ligstuen, for hvilke lysestøpersken Madame Becker fik utbetalt 27 Rdl. Barberen hævet 2 Rdl. for at barbere liget hvorimod parykmakerens assistence ikke værdsattes høiere end til 3 Mark, han fik dog 1 Mark i drikkepenge.

Saa kommer haandværkerne med sine regninger: Maleren Hans Herdahl 2 Rdl. for plader samt 1 Mark i drikkepenge, smeden Gerdt Høstmark 8 Rdl. for beslag til kisten, guldsmeden Michal Blytt 12 Rdl. for pladen samt hele 4 Mark i drikkepenge. Snekeren Simon Meyer 28 Rdl. for kisten af eketræ og endelig bogtrykkeren Rasmus Dahl 8 Rdl. for «Ligvers».

En ikke ringe del av udgiftene medgik til sørgetøi til den afdødes tjenere. De to lærlinge i Apoteket kostet i den anledning 20 Rdl., gaardskarlen Per 6 Rdl. og de fire kvindelike tjenere tilsammen 28 Rdl.

De to herrer der havde den største indtægt av begravelsen, var justisraad Buchner og doktor Fischer, der erholdt et honorar av 60 Rdl. hver.

For at kunne «begraves paa standsmæssig Viis» maatte man erhverve kongelig bevilgning, da forordningen av 1682 endnu stod ved magt, der forbød al luxus i den retning. En saadan kongelig bevilgning indeholdt sædvanligvis tilladelse til at liget maatte «om Morgenen eller Aftenen begraves i tvende Kister, hvoraf den yderste med sort Boy overtrækkes og paa Laaget med en liden Plade zires; saa maa og ved Ligbegjængelsen brukes Marskalkstaver samt fire Heste for Ligvognen og nogle flere Par end ellers være tilladt at følge Liget». En saadan bevilgning erhvervedes ogsaa ved denne leilighed og kostet 14 Rdl. 1 Mark og 8 Skilling hvortil kom 2 Rdl. til politimesteren «for Anvisningen deraf».

Beværtningen kan neppe have været overdaadig, thi blandt regnskabets poster findes kun opført udbetalt til byskriver Fröchen 6 Rdl. 4 Mark for vin og til sukkerbager Meyer 2 Rdl. 5 Mark.

Den avdøde blev fulgt til jorden av et statelig følge. Fortegnelsen over de indbudte findes og viser 86 navne. Dengang blev altid hver enkelt særlig indbudt til at følge, og det stred mod god gammel skik at indfinde sig ubuden til en begravelse. I sin «Bergens Beskrivelse» meddeler Lyder Sagen at Claus Fasting (død 1791) var den første som i Bergen hædredes ved et frivilligt Sørgefølge. I den efterladte fortegnelse over de Besches følge findes alt, hvad dengang Bergen «besad av Rang, Titler og Rigdom», navnlig er embedsstanden talrig repræsenteret. Vi finder saaledes generalmajor Johan Jacob von Fasting, dengang kommandant paa Bergenhus, Stiftamtmand Christian de Schaaboe, Biskop Dr. Ole Irgens, Kommandør Risbricht og generaladjutant Risbricht, generalauditør von Rind, sogneprest Johan Nordahl Brun, krigskommissær de Thunboe, raadmand Claus Fasting og desuden assessorer, etatsraader, justisraader ned til overtoldbetjente og overvragerer. Blandt byens handelsstand er

familien Krohn, der stod den avdøde nær, særlig talrig repræsenteret. Den første paa listen er etatsraad Wollert Krohn, der var en av landets rigeste mænd og som var besvogret med de Besche, idet han i sit andet ægteskab var gift med dennes søster Wenche Cecilie. Dernæst er at merke etatsraadens brødre hofagenten Dankert Krohn og agenterne Claus og Hans Krohn, samt etatsraadens søn Wollert Dankert Krohn, den senere eier av gaarden Sten i Fane. Den mægtige etatsraad kunde ogsaa se sin svigersøn i følget, den bekjendte eier av Damsgaard, hofagent Herman Didrik Jansen, der paa denne tid var gift med Christine Benedicte Krohn som døde aaret efter, 26 aar gml. Av mere bekjendte bergenske kjøbmænd saaes i følget konsul Wallaze, konsul de Chezante, Hillebrandt Harmens, Dankert Dankertsen, Karsten Holtermann, Daniel Wallem og fl.

Boets beholdning sees at have udgjort 25 423 Rdl. Herav fik enken «den hende efter Loven tilkommende halve Boets Lod» med 12 711 Rdl. samt «den hende ligeledes tilkommende Broderlod» 8 474 Rdl., hvorefter svigersønnen Apoteker C. F. Neblung «paa hans Kones, Alida Maria de Besches Vegne» erholdt 4 237 Rdl.»

Et eksemplar av Johan Nordahl Bruns «Betragtninger ved de Besches Grav», der er trykt som eget skrift, er i min besiddelse og hitsettes nedenfor i sin helhet. Det er trykt i Bergen i 1787 i «Hans Kongelige Majestæts privilegerede Bogtrykkerie» hos Rasmus H. Dahl. Biskop Bruns «Betragtninger ved de Besches Grav» finnes ogsaa i hans ved sønnen C. Brun i 1818 utgitte «mindre digte» s. 184—195, gravskriften s. 196—197.

JOHAN NORDAHL BRUNS

Betragtninger
ved
DE BESCHES
Grav.

Hvo er du, som leeder efter Lys i Mørket,
efter Viisdom ved Gravene?
Tænkende Læser!
Hvad vil du lære ved denne?
Vil du see en Mand, lykkelig og æret?
eller retskaffen og elsket?
eller syg og skrøbelig, og midt i en Forfatning,
al Verden maatte misunde ham,
et Maal for alles Medyndk?
Eller vil du med din svagt brændende Lampe
giennemgranske Forsynets mørke Gange,
hvorledes den Evige kuldkaster Viisdoms stærke Planer
formørker de mest glimrende Udsigter,
og anretter en Lidelsers Skueplads,
hvor Mennesket omhyggelig plantede sig et Eden?
Eller vil du see,
hvorledes Barmhiertighedernes Fader
forstaaer at drage os ud af Verden,
At ydmyge for at ophøye,
At saare for at helbrede,
At gjøre os uskikkede til Livet for at berede os
til Døden?
Alt dette kan du see og lære ved
DE BESCHES GRAV.

De BESCHE

var i sin Tid en af de Lykkelige,
 fød af værdige, retskafne og formuende Forældre,
 opdragen betimelig til Videnskaber,
 og dannet af Naturen til sin Bestemmelse.
 Han vidste hvad han skulde blive,
 og han vilde være det med Ære.

Et Apothek i Bergen og et andet i Kiøbenhavn
 vare ikke Skoler tilstrækkelige nok for at lære
 en tænkende Mand alt hvad han vilde viide.
 Han havde Lyst at læse i Naturens store Bog,
 og han blev oplært ved Gammaliels Fødder.

Linée,

Hvis Alder var Naturens Navne-Dag,
 Hvis Lærebygning kneiser over enkelte Opdagelser,
 som Cedertræ paa Libanon over
 Smaakrattet i de lave Dahle.

Den uddødelige Linée
 var hans Lærefader,
 Derfor blev han en Mand i sit Kald,
 og behøvte ikke at opgive Menneskers Helbred og Liv
 til Leyesvendes vaklende Indsiger.

Orden og Nøyagtighed
 syntes han at være fød til;
 Den herskede i hans Handlinger,
 den glimrede i hans Huus,
 den gavnede i hans Apothek.

Derfra turde man ikke befrygte
 det pestilentialske Quid pro quo,
 som dræber først
 og betales siden.

Han blev lykkelig ved Ægteskab.
 uden at gifte sig Penge til.

Længe bevarede han sin Troelovede i Taushed
 sit Troeskabs Løfte.
 Hun fik hundrede Leiligheder til at giengielde det,
 især i hans sidste Lidelsers Aar,
 da han af alt sit Verdens Gode
 ikke fandt Smag i noget andet,
 end denne uforlignelige Ægtefælles Sælskab.
 Ofte saae jeg ham da
 tagende hendes Haand med troefast Æmhed
 og med Taarefulde Øyne velsignende Himmelen,
 som bevarede ham denne Støtte,
 hvortil at hælde sin Brøstfældighed.

De B E S C H E
 var i sin Velmagt æret;
 thi han var formuende, sælskabelig, vennekjær.
 Han var god Huusholder,
 men dog velgiørende.
 Hans Giestfriebed
 var ikke overvældende og modbydelig;
 men takkelig og indbydende.
 Han beværtede med Smag,
 endog naar han beværtede tarvelig,
 Og man maatte som oftest være glad hos ham.
 Al slags Nedrighed
 var hans Siels Afskye.
 Han var en Mand af Ære,
 og hans Huus eet af de mest glimrende i Bergen.

De B E S C H E
 var grundreedelig,
 At hykle forstoed han ikke,
 Og den, han havde noget imod,
 kunde læse det i hans Ansigt.
 Han havde Ære for GUD og hans Ord,
 Og hvad han i sin sidste Tid mest beklagede,
 var,

At han ikke kunde komme i HERRens Huus,
 Derfor var Søndagen nu blandt de 7 Dage
 allermindst hans Hviledag;
 tvertimod hans allertyngste Dag.
 Er hans Almissers Røgte ikke saa høyrøstet,
 saa er det
 fordi han ikke selv lagde det Ord i Munden,
 fordi han kunde give og tie,
 fordi han heller ville være end synes god.
 Stundom røbedes dog hans Godædighed mod Trængende,
 Endogsaa jeg veed med Vished,
 at den kronede hans sidste Dage.

De B E S C H E

var et Menneske,
 og havde sin Skrøbelighed;
 Kun at Efterslægten vilde nævne den
 med sit rette Navn.

Jeg tør nævne den ved hans Grav.
 Jeg turde nævne den for ham selv,
 og han taalte at høre den nævne af sin Ven.
 Øm for at fornærme noget Menneske paa Jorden
 kunde han besværlig taale den mindste Fornærmelse;
 ja den endog, som blot syntes ham at være det,
 kunde vel stundom bringe hans Sind af Ligevægt.
 Stiltiende qualte han da og alt for længe
 sit Sinds Krænkelse.

Den samlede Kræfter og udøvede omsider,
 som oftest over ham selv al sin Gruesomhed.

Min Læser!

Du kiender Manden paa disse Træk;
 men du skal kiende Lykkens Omvexlinger
 og Livets Forfængelighed af de følgende:

De B E S C H E,

reddet eengang af Dødens Strube,
 naaede igjen, til manges Glæde, sin fulde Styrke.

Nu saae han sin eeneste Datter gift, efter sit Ønske.

Nu kunde han til sin Svigersøn overlevere
 sit kiære Barn,
 sit smukke Huus,
 sit vel forsynede Apothek:

Nu havde han prydet for sig selv
 sin Fædreneboelig,
 og dannet den til et Sorgenfrie.

Nu stod det der, som i en Frydenlund,
 smilende sin tilkommende Beboer i Møde.

Nu var Land skabt og Grøde voxte,
 hvor før
 Fisken leegede og Bølgen rullede.

Nu var Haven omskabt,
 meere udviidet, bedre prydet.

Nu havde den hastig voxende Løn
 bøyet sin lærvillige Top
 efter Buegangens kunstige Hvelvinger,
 og nu udgiorde den næsten et draabefrit Tag.

Nu formeerede de sælskabelige Linde en stærk Linie
 mod den brusende Vestenvind.

Nu vare Billedhuggerens og Mahlerens Arbeyder
 indbragte med udsøgt Smag mellem det grønne,
 Og her, midt i denne Have, laae den nydelige Eremitage,
 ventende paa sin lykkelige Eiermand.
 Hans Siels Attraae stoed dertil længe førend han kom der.

Der, tænkte han, der skal jeg sødt henbringe
 og i uforstyrret Fred mine øvrige Dage:
 Der skal jeg møde Solen i sin Opgang,
 naar den fra Blaaemandens høyeste Top
 kiger ned i vor Dahl

og speyler sig i Lundgaards Vandets glatte Overflade:

Der skal jeg høre Fuglenes Morgensang
 i de Løvfulde Buske:

Der skal jeg med eegen Haand opelske fremmede Væxter,
 rygte vellugtende Blomster,
 og plante Træer for mine deylige Børnebørn.
 Tvende trivelige Træer, som skulle blive Havens Ære:

Saa tænkte,
 saa havde De BESCHE Grund til at tænke,
 uden endnu at bygge Kasteller i Luften,
 uden endnu at sværme i Archadiske Hyrde-Drømme;
 Ja jeg bør nævne,
 blandt hans behagelige Udsigter,
 hvad i hans sidste Sundheds Dage
 saa meget kildrede hans Indbildningskraft:
 Han havde givet vor berømte Bergenser,
 Professor Vahl,
 den første Opmuntring til Bothanichen.

Denne ventedes,
 De BESCHE havde bestemt ham sit Havehuus til Herberge.
 Ikke haabede han at viise den vidtbereyste Landsmand
 noget Nyt;
 men at kunde viise en Kiender noget Smukt;
 Ja flere og større Skiønheder,
 end denne lættelig kunde formode at finde
 mellem sin Fødebyes truende Klipper.
 Neppe kunde den heldige Digter
 glæde sig meere til at oplæse sine nyefødde Vers
 for en Ven af Smag,
 end De BESCHE glædde sig til
 at modtage denne Professor i denne Have.
 Der vilde han fortælle Havedyrkningens Vanskeligheder
 og de skielnere Væxters Skiæbne
 under en mindre lykkelig Himmeleegn.
 Der vilde han høre
 om Alphernes Blomster,
 og hvad man havde opdaget
 i Løvernes Fædreneland Africa.

Der skulde disse tvende Disciple af Upsala Skole
 endnu tale om Mesteren,
 og strøe Blomster paa hans Grav,
 der kiendte Naturen,
 som en Mand kan kiende sin Have;

Men ach!

hvor lidet kunde vi fredlyse vore smaae Paradiser!
 Sygdom, Sorg og Død ere Slanger i Græsset.
 Det leegende Haab spiller Bold med os Dødelige,
 Og en pludselig Nat trækker sig stundom op
 over vor Glædes blideste Middag.

V a h l kom;

Hans Ven, De BESCHE, angreben af et Slag,
 kunde
 intet Ord sige ham,
 neppe kiende ham,
 netop udrække mod ham en venskabelig Håand.

Smerterne toege af,

Kræfterne voxte,

Legemet syntes at igientage sin Førlighed.

Roe, tænkte man, og Luften og Haven
 skulde fuldkomme Resten.

Han bringes derhen.

Han er, hvor han længe havde ønsket at være;
 men som levende død.

Han seer sin Have, og glædes ikke,

Han boer der, og trives ikke,

Kan tænke, men besværlig forklare Tanker,

Kan tale, men kun afbrudte Meeninger,

Seer godt, men kan neppe læse en halv Siide,

Har Kraft i Haanden, men skriver med Møye sit Navn,
 og skriver det som en Lærling, der begynder.

Krænkende Forfatning for en Mand,

endnu i sine bedste Aar,

endnu saa tænkende, saa følsom,

En Mand, før saa kiek til at udføre
 alt hvad han lagde Haanden paa;
 Nu som et Barn,
 Nu, som een i sine egne Tanker
 unyttig Jordens Byrde.
 Nu næsten saadan,
 som Overtroen i de mørkere Tider beskrev dem,
 man foregav, at have været fortryllede.
 Skrøbelige Menneske!
 Du lægger vidt utseende Planer;
 Den Evige seer dig,
 og seer i dig
 Barnet, som leger i Sanden;
 Du bygger dig en Boelig til Forlystelse,
 og den bliver dig et Sygehuus.
 O! De BESCHE!
 Hvad blev Dig din Have?
 En Tumbleplads for tunge Tanker,
 En slibrig Stridsbane,
 hvor Du bar din Siel som imellem dine Hænder,
 hvor Sorger og Smerter opstillede sig i lange Rækker
 paa Siderne af din Vey,
 Hvor Dødens frygtelige Skygger hvævede
 sin mørke Buegang over dit Hoved.
 Din Have blev Dig et Gethzemañe:
 Dog — Ja — Et Gethzemañe blev den,
 Og da først maaskee bar den sin Eyermand
 de modneste Frugter.
 Der var ofte din Siel bedrøvet indtil Døden:
 Der saae Du den, dig iskienkede Kalk:
 Der gik Du og bøvede dig under
 din Faders refsende Haand,
 og Du kyssede den tillige.
 Der bebreydede Du dig selv de Feylskridt,
 Du troede at have giordt.
 Der tilgav Du med rørt og aabent Hierte dem,
 Du troede havde feylet mod dig.

Der begierede Du med en ydmyg Aand,
 med korte, men brændende Bønner,
 at mættes af de Naade-Smuler,
 som faldt af din HERres Bord.

Der besøgte dig din Saligheds GUD
 i dette traurige Stille.

Der blev din Siel
 afvant fra Verden,
 bekiendt med Døden,
 dannet til det evige Liv.

Du blev afskaaren for at indpodes,
 indpodet for at bære Frugt.
 frugtbar for at høstes.

Du moednedes meere, jo meere Du visnede;
 Derfor var din Døds Strid en Times Gierning,
 Efter at din Beredelse til Døden
 havde varet Aar og Dag.

Jeg taler det jeg veed,
 og vidner det jeg haver seet og hørt.

Tænkende Læser!

Tag dig heraf den Deel, du trænger til!
 Gjør dig herover hvad Betænkning du vill
 De BESCHES Skiebne
 er et Biedrag til Menneskelighedens Historie,
 Hans Sygdom
 en Advarsel for Lykkens Sønner,
 Hans Forberedelse til Døden
 en Opmuntring for alle Retskafne,
 Hans Død
 et smerteligt Tab for mange Venner.

Hvor meget jeg selv føler,
 at jeg er een af disse sidste,
 kand være dig, min Læser!
 ligegyldigt;

Men dette bør du viide:

At jeg ærer Sandhed meere end Venskab.

Paa Pladen.

Her bevares
Støvet af en Hædersmand,
reedelig og kæk,
fornuftig og virksom,
gærmild og vennekier:
Støvet af en Smerters Mand,
plaget og Jkrøbelig,
hæmsøgt og ydmyget
under den vældige Haand,
som skulde ophøye ham i sin Tid
Johan Carl De Besche,
Apoteker i Bergen,
fød der den 8de Julii
1737,
gift sammesteds den 22de Julii
1762

med den igienlevende inderlig bedrøvede
Velædle Madame
BIRGITTE CATHARINE
föd **FASTING,**
velsignet i Ægteſkab
med 2 Sønner og 1 Datter,
hvilken fiſte alleene lever
og har ladet Faderen ſee
tvende elſkværdige Börnebörn;
Död pludſelig den 11te Cölober 1787,
pludſelig, men ikke overrumplet,
gismnem mange Smerter
beredt til Döden,
ved mange Sorger
lösgiort fra Verden,
i ſtor Skröbelighed
ſtyrket med Naade,
midt i Velſtands Sköd, midt i ſine beſte Aar
ſukkende efter Oplösning.

Sørgende Enke!

*En Orm stak dit Kikajon,
og det visnede:*

Der faldt

Din Øyens-Lyst,

Dit beste Træ,

Din Haves Prydelse,

*Og selv er du færdig at nedbrydes
under Faldet;*

Men nej;

Han er kun omplantet i en bedre Have,

Der skal og du staae eengang

og grønnes ved hans Side:

Der skulle I begge kaldes

Retfærdigheds Eger

HERRENS Plântelse.

Johan Carl de Besche døde 1787. Han hadde i sitt ekteskap 2 sønner der døde før voksen alder, og en datter. Datteren blev gift med apoteker C. F. Neblung, der overtok Svaneapoteket efter de Besche. Allerede 1793 arvet denne sin fars apotek i Altona og foretrakk å overta dette. Svaneapoteket kjøptes da av trønderen *J. B. Qvislin*, der døde i 1795. Efter ham gikk Svaneapoteket over til familien *Bull*, der innehadde det til 1848, hvorefter det gikk over til familien *Lothe*, der ennu innehar det. På Svaneapoteket i Bergen finnes ennu to større apotekermortere skrivende sig fra den tid apoteket var i de Beschenes eie.

GILLIS DE BESCHE OG HANS EFTERKOMMERE

Peter Gillison de Besche hadde som tidligere nevnt foruten sønnen Johan de Besche, der blev apoteker i Bergen, sønnen *Gillis de Besche*.

Om Gillis de Besche vites at han bodde på *Fritzøbakken* ved *Fritzø* og var tømmerfoged ved *Fritzø* og i *Rollag*. Han blev i 1694, 2den januar, gift i *Bragernes kirke* med *Ingeborg Sørensdatter Brun*, der er død 1714. Når Gillis de Besche er født og død, vites ikke med bestemthet, men han skal være død ca. 1720, ihvertfall før 1740.

Gillis de Besche og hans hustru hadde i sitt ekteskap en rekke barn. Av sønnene finnes kun nærmere opplysninger om *Christopher de Besche* (konfr. nedenfor). En sønn *Peter*, f. 1694 i *Bragernes* var i *Hamburg* 1740, forøvrig ingen opplysning om ham, en annen sønn, *Søren*, bodde i *Kristiansand* 1740, en sønn, *Jean*, bodde i *Holland* 1740. Av døtrene blev en datter, *Anne Dortea*, gift med *Thomas Wibe* og bodde i *Larvik*, en annen datter, *Anne Malene*, bodde på *Kongsberg* 1740. En datter, *Anna Elisabeth*, f. 1714, d. 1767, var 1. gift med byfoged *Christopher Wølner*, 2. gift med prest *Lauritz Blytecher*.

CHRISTOPHER DE BESCHE,

f. 1702, d. 1763.

ANNE MARGRETHE DE BESCHE, f. Meyer.

Christopher de Besche var født 1702 og døde 1763 som stadskirurg i *Helsingør*. Han var gift med *Anne Margrethe Meyer*. *Christopher de Besche* utdannet sig til kirurg.

Av adskillig interesse er det å erindre sig kirurgenes stilling på den tid og den utdannelse de fikk. (Kfr. *I. Reichborn Kjennerud: Fra gamle dage*. Norsk mag. for Lægevidenskab 1910 side 20.)

Lenge blev jo kirurgien ansett som et tarvelig håndverk, som de egentlige læger holdt sig for gode til å befatte sig med. Det var bartskjærerne eller barberene der drev kirurgi, og de blev oplært hos sin mester som andre håndverkssvenner. Egentlig skjelnet man mellem tre slags kirurger. Badskjærere, der samtidig holdt badeinnretninger til alment bruk, bartskjærere, der samtidig hadde privilegium som barberer, derav uttrykket barberkirurger, feltskjærere, der var forpliktet til å tjene i hæren.

I de store byer dannet barberene laug, hvis artikler eller «skrå» fikk kongelig stadfestelse. I Norge hadde kun Bergen barberlaug, dets privilegier er fra 1672. I Bergenslaugets artikler påbys at enhver «bartskjær» før han gjorde sitt mesterstykke skulde være en «av stadsmedici udi Bergen og de ældste Embeds-mestre tilligemed samtlige Amtsbrødre kjendt god og duelig en Mester udi Embedet at være». Så skulde han «sit Mesterstykke ustraffeligen gjøre» og endelig «sit Borgerskab vinde» og «noget Verksted opslaa». Senere kom der en rekke fornyelser og forandringer av privilegiene og reglene for kirurgenes utdannelse. Efter en forordning av 9de februar 1689 skal en «barberdreng» der har utstått sin læretid hos en bartskjær, forsynes med lærebrev og fremstille sig for bartskjærlauget i København for å la sig eksaminere og erhverve lærebrev der. I 1708 befales stadsfysikus i København å overvære laugsmestrenes eksaminasjon av bartskjærdrengene fra rikets andre kjøbstæder.

I mitt eie finnes et sådant lærebrev for Christopher de Besche — et større skinnbrev, hvis tyske tekst meddeles nedenfor og skinnbrevet gjengives i facsimile (s. 53).

«Wir Aelteste und gesammte Ampts Brüdere der Löblichen Chirurgie und Barbier Zunfft in der Königlichen Residentz Stadt Copenhagen Thun vor Jeder männlichen

Kundt, wie diesem offenen Brieff dasz heute den 1sten September Anno 1725 Vor uns in Ammths-Versammlung erschienen ist Der Ehrenfeste und Kunstwohlerfarene Herr Peter Floor Chirurgus unser geliebter Mit-Ammths- und Kunst-Genosz zu Kongsberg in Norwegen Wohnhafft und uns glaubwürdig bezeuget dasz Vorzeiger Christopher de Besche laut sein Geburts Brief ehrlich geboren, Von ihm in die Lehre genommen den 1sten September Anno 1722 und nunmehr seine Drey Lehr-Jahr völlig vorbeysgebracht, so auch unser Ammths Buch davon deutlich Zeuget. Worauff er den auf gutachten desz gantzen Löblichen Ammths von seinen Lehr-Herrn Hr. Peter Floor frey gesprochen worden. Als haben wir ihm gegenwärtigen Lehr-Brief mitzuthemen, zu verwegern nicht gewuszt. Belanget deromwegen an Jeder männiglichen, insonderheit in die Ehrenfeste und Kunstreiche Herren und Meistern, wie auch Kunstliebende Gesellen der Löblichen Chirurgiæ und Barbier Kunst unser dienst- und freundlicher bitten, vorgemelten Christopher de Besche wegen seines guten Verhaltens und ehrliches Geburt halber zu lieben und zu befördern. Solches sind wir imgleichen hinwieder uns zu verschulden Jeder Zeit willig und geflissen. Zu unserer Urkund der Wahrheit haben wir dieses Lehr Brieffs Original mit groszen Ammths Insiegel wissentlich bekräftiget und von unsern Altermann Herr Gottfried Löbel untergeschrieben.

Datum Copenhagen den 1ste September 1725.

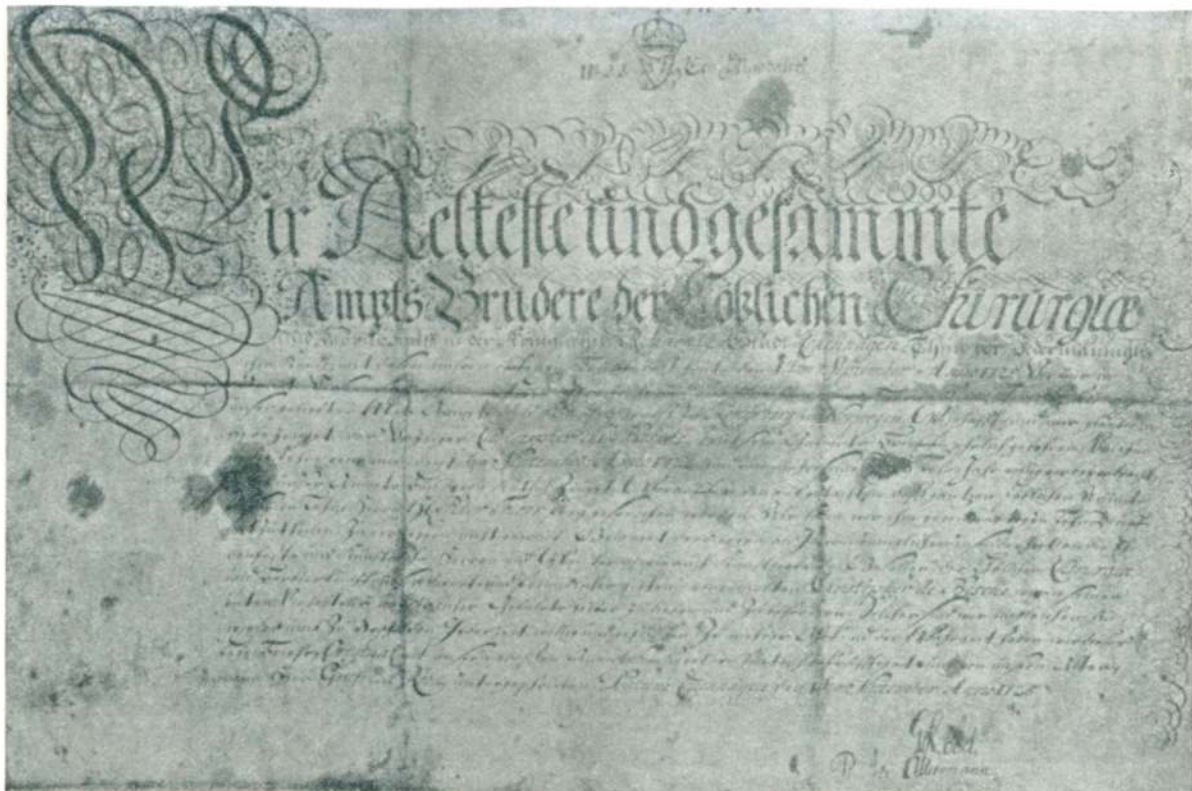
G. Löbel.
Altermann. »

Som det sees av teksten, har Christopher de Besche gått sin læretid av tre år fra 1722 hos kirurgen *Peter Floor* på Kongsberg, er etter utstått læretid reist til København og erhvervet sig sitt lærebrev undertegnet av kirurglaugets oldermann *Gottfried Löbel* 1ste september 1725.

Alt i alt må sies at den ovennevnte ordning med kirurgenes utdannelse i Danmark og Norge ikke var tilfredsstillende, selv etter datidens krav. Vesentlig etter tilskyndelse av den meget ansette *Simon Crüger* (f. 1687, d. 1760), livkirurg og kammertjener hos Fredrik d. IV, blev der i 1736 opprettet en egen undervisningsanstalt for kirurger, det såkalte «Teatrum anatomico-chirurgicum». I dette institutt, som var helt uavhengig av universitetet og hadde sin egen bestyrer «Directeur general», blev der gitt undervisning i anatomi og kirurgi. Etter bestått avgangseksamen fikk disse kirurger forrett til ansettelse i hær og flåte.

Forelesningene holdtes like til 1776 på tysk. Kirurgskolen fikk i 1738 kongelig tillatelse til å få utlevert kadavre av alle henrettede og enkelte andre, efter 1740 måtte den dele dette materiale med universitetet. I de opbevarte protokoller fra denne tid i Teatrum anatomico-chirurgicum's virksomhet finnes opgitt en rekke nordmenn der har fått eksamensbevis fra instituttet, bl. a. således *Christopher de Besche med eksamensbevis av 6te april 1740*.

Instituttet skal dog hovedsakelig ha vært søkt av holstenerne i denne tid, hvorfor forelesningene blev holdt på tysk. Dette institutt var et stort fremskritt til å høine kirurgenes utdannelse og dermed deres anseelse i samfundet. Dets fremtredende menn, der stod høit anskrevet ved hoffet, gikk nu videre på den vei der var betrådt og fikk i 1785 til lægenes store ergrelse den hele institusjon omorganisert og utvidet til «Det kongelige kirurgiske Akademi» med forholdsvis stort lærerpersonale og godt utstyr. En ivrig tilhenger hadde det kirurgiske akademi i den kjente læge og dikter professor *Johan Clemens Tode* (1736—1803). I 1785 fremholdt han et sådant akademis store betydning og berettigelse

Christopher de Besches lærebrev som kirurg.

og hevdet at det ikke kunde forenes med universitetet. Av Todes uttalelser kan citeres «Vi har nu for tiden 150 tilgaaende kirurger og ikkuns 15 studiosi medicinae. Naar malerne og billedhuggerne ved deres akademi har sin egen professor i anatomi, hvorfor skulde da kirurgerne dele sin lærer med medicinerne.» Det kirurgiske akademi virket gjennem mange år under en rekke gode lærere. Først i 1842 blev akademiet ophevet og lærerne optatt i det medisinske fakultet og senere utdannedes ikke i Danmark særskilte medisi og kirurger. Som bekjent blev ved oprettelsen av universitetet i Norge i 1811 fra denne tid av ikke utdannet særskilte medisi og kirurger i Norge.

Christopher de Besche døde som stadskirurg i Helsingør i 1763 og hadde i sitt ekteskap med *Anne Margrethe Meyer* en rekke barn. Sønnene *Christopher de Besche*, f. 1750, d. 1829 og *Johan Abraham de Besche*, f. 1755, d. 1842. En datter, *Ingeborg*, f. 1742, d. 1779, var gift med Amtschirurg *Johan Werner Græbe*.

To døtre, *Euphrazine* og *Magdalene*, har levet som ugifte på Kongsberg.

CHRISTOPHER DE BESCHE,

f. 1750, d. 1829.

MICHAELA DE BESCHE, f. *Fasting*,

f. 1767, d. 1841.

Christopher de Besche, sønn av stadskirurg i Helsingør *Christopher de Besche* og *Anne Margrethe Meyer*, er født i Helsingør 29de mai 1750, blev dimittert til universitetet i København 1768, fra Helsingør skole. Tok 30te mai 1769 eksamen philosophicum med laud og teologisk attestats 1770. Han kondisjonerte i 2 år i Helsingør, reiste 1773 til Norge, kondisjonerte 3 år hos sin morbror prost *Abraham Meyer* til Bolsø, blev 1776 personellkapellan til Agerø, blev 2nen februar 1787 sogneprest til Grip og residerende kapellan til

Kvernes, og 1799 blev han sogneprest til Kvernes. Da han efter ansøknig fikk avskjed i nåde 1812, fikk han i pensjon 200 rdlr., fri bolig på prestegården, 5 tønner bygg, 5 tønner havre, 6 tønner poteter, 4 kjør, 6 sauer samt ved til brenne, videre 200 riksdaler av «Postkassen». «Postkassen» var en slags pensjonskasse grunnet på overskudd av postvesenet. Han døde 1829 og ligger begravet på kirkegården ved Kvernes kirke; her vistes hans gravsted i 1929, men i forfallen stand. Min bror Johan de Besche, daværende politimester i Nordmøre med bopel i Kristiansund, og jeg fikk graven restaurert og avtalt at den fortsatt skal vedlikeholdes.

Han var gift fra 1792 med *Michaela Fasting*, datter av major Søren Christian Fasting. De hadde ett barn *Anne Margarete Benedicte*, f. 21de september 1793, død ugift i Kristiansund 1844.

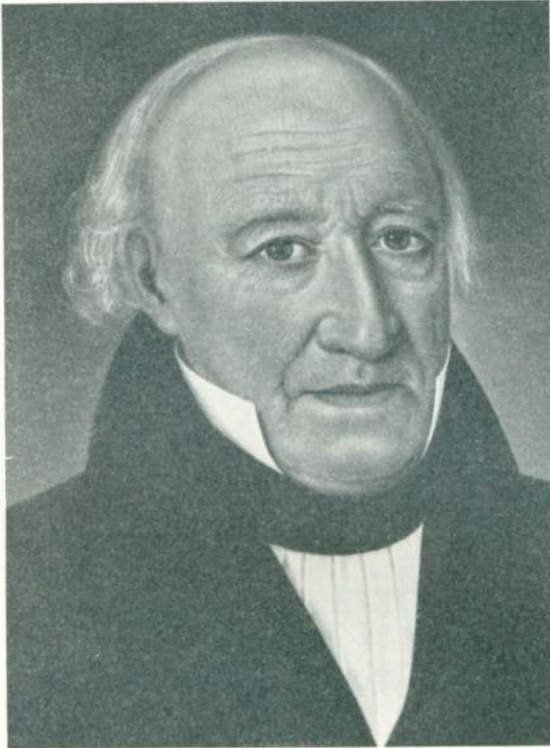
JOHAN ABRAHAM DE BESCHE,

f. 1755, d. 1842.

CHRISTIANE SOPHIE DE BESCHE, *f. Krüger*,

f. 1755, d. 1831.

Johan Abraham de Besche, sønn av stadskirurg i Helsingør, Christopher de Besche og Anne Margrethe Meyer, er døpt i Mariæ tyske kirke i Helsingør 28de juli 1755, tok kirurgisk eksamen i København med utmerkelse i 1778, var i nogen år bataljonskirurg ved kongens regiment og blev 15de oktober 1783 ansatt som bergkirurg på Kongsberg. Under krigen i 1808 fungerte han som regimentskirurg ved de frivillige korps under oberstløytnant *Ohmes brigade* og erholdt sommeren 1808 tillatelse til å reise tilbake til Kongsberg. I 1809 blev han atter kommandert til tjeneste ved arméen. Han nektet da å forlate sin stilling som bergkirurg, men blev — det karakteriserer hvilken nødstilstand det var på læger i landet og spesielt ved arméen — med makt ført til krigsskueplassen i Solør og Odalen, et i våre øine drastisk

Johan Abraham de Besche.

skritt av myndighetene og som kun finner sitt forsvar i høist ekstraordinære forhold. Forholdene ved den norske armé ved denne tid var da også meget fortvilet. Blandt soldatene hersket epidemier av sårfeber, men særlig en meget sterk blodgangsepidemi. Daværende stabskirurg

Thulstrup skriver herom bl. a. følgende den 31te januar 1809:

«Ved det store Antal Syge Ar-

meen har træffer endnu det Uheld at mange Læger av alle Classer angribes av Sygdom, og i en Tid av 14 Dage ere 2de Regimentschirurger, 1 Bataillonschirurg og 4 Companischirurger døde. Igaarftes mottog jeg den sørgelige Efterretning fra Generalmajor Staffeldt at den utrættelig virksomme Brigadechirurg *Buchholz* og Bataillonschirurg *Grüner* var blevne heftige syge. Ethvert Tab av Læger er næsten uerstatteligt og Brigadechirurg *Buchholz* kan av det nærværende Lægepersonale aldeles ikke erstattes.» *Buchholz* døde på Kongsvinger 17de februar 1809 «av en meget smertelig Sygdom».

Johan Abraham de Besches grunn til å vegre sig for å

reise til krigs-
skueplassen har
antagelig dels
vært at han had-
de fullt nok op-
å gjøre i sin stil-
ling som berg-
kirurg, og dels
har han antage-
lig innsett den
store risiko han
løp ved å kom-
me til arméen
under sådanne
fortvilede for-
hold. Blev han
selv smittet og
døde, vilde hans
nærmeste miste
sin forsørger og
komme i nød.

Ved ankom-
sten til krigs-
skueplassen lyk-

tes det de Besche med hell å iverksette forholdsregler der førte til at blodgangsepidemien blev bekjempet og ophørte. Året efter vendte han tilbake til Kongsberg, og på grunn av sine fortjenester ved arméen blev han 12te september 1812 tildelt titel av regimentskirurg.

Johan Abraham de Besche var på Kongsberg en meget ansett mann, gjentagne ganger var han konstituert som berg-
medicus, og han var meget avholdt av alle dem som han i sitt over 50 år lange virke på Kongsberg kom i forbindelse med. Den 27de mars 1838 tok han avskjed med pensjon, og han døde i Sandefjord 18de april 1842. Han bodde da efter å ha trukket sig tilbake fra stillingen som bergkirurg på

Emilie de Besche, f. 1787, d. 1865.

Joachim Christopher de Besche.

Kongsberg hos sin datter fru overtollbetjent *Bruenech* i Sandefjord, og han ligger begravet på Sandefjords kirkes kirkegård. Det i min besiddelse værende portrettmaleri av ham er malt mens han levet i 1839, det vil si i hans 84de år.

Johan Abraham de Besche blev i 1783 gift med *Christiane Sophie Krüger*, datter av kammerlakei hos kong Christian

d. 7de, *Joachim Christian Krüger* og hustru *Johanne Christiane*, f. *Brun*. Joachim Krüger blev senere, hvad der blev betraktet som en stor ære og anerkjennelse, inspektør ved Alm. Hospital i København. Fru *Christiane Sophie de Besche*, f. *Krüger*, døde 1831.

Johan Abraham de Besche hadde en rekke barn, foruten to døtre døde som barn, en ugift datter, *Emilie*, f. 1787, d. 1865, samt en datter, *Christine Margrethe*, f. 1789, d. 1854 og gift med overtollbetjent *Fredrik Bruenech*.

Videre hadde han sønnen *Joachim Christopher*, f. 1793.

JOACHIM CHRISTOPHER DE BESCHE,

f. 1793, d. 1843.

ELISABETH BIRGITTE DE BESCHE, f. Bergh,

f. 1793, d. 1853.

Joachim Christopher de Besche var kjøbmann på Kongsberg. Var bl. a. tillike varamann til stortinget i slutten av 1820-årene, møtte også på stortinget en kortere tid i representantens forfall. Senere blev *Joachim Christopher de Besche* overtollbetjent i Horten, hvor han eiet Hortens brygge og tilkom de avgifter der innkom herav.

Han var gift med *Elisabeth Birgitte Bergh*, datter av den meget kjente sogneprest til Ringsaker, *Bergh*. En bror av henne, *Mathias Irgens Bergh*, reiste til Danmark, blev diplomat og adlet under navn av v. *Irgens-Bergh*, gjennom ham skriver opprinnelig slektskapet mellem den danske slekt v. *Irgens-Bergh* og slekten de

Elisabeth Birgitte de Besche.

Sogneprest til Ringsaker Gerhard Gunerus Bergh.
(1755—1834).

Besche sig.¹ En Brordatter av henne, Pauline Cathrine Bergh, blev gift med kjøbmann i Drammen Halvor Ellingsen, hvorigjennem slektskapet mellem familien de Besche og familien Ellingsen (Drammensgrenen) skriver sig. Denne fru Ellingsen — «gamle fru Ellingsen» som hun kaltes i mange år — døde som en meget gammel dame i Oslo (over 90 år) og var

høit aktet av den yngre generasjon, der vokste op efter henne. Hun var mor blandt annet til den kjente forretningsmann, grosserer Thv. Ellingsen i Oslo.

Av Joachim Christopher de Besche, der døde 1843, og hans hustru er to gode portrettmalerier i mitt eie, der avbildes her.

Joachim Christopher de Besche hadde to sønner, Johan

¹ Av interesse kan være å nevne at forfatteren Tryggve Andersen i sin kjente bok «I Canselliraadens Dage», utvilksomt i skildringen av denne boks personer sogneprest Lind og Nicolay Lind, har benyttet som modeller den nevnte sogneprest til Ringsaker, Bergh og hans sønn, der blev diplomat og adlet under navnet v. Irgens-Bergh.

Gerhard de Besche, f. 1821, og *Christian Gunerus de Besche*, f. 1834.

Christian Gunerus de Besche utdannedes som apoteker, utvandret senere til Amerika, hvor han døde (dødsåret ukjent), og har såvidt slekten er kjent ikke etterlatt sig livsarvinger.

JOHAN GERHARD DE BESCHE,

f. 1821, d. 1875.

CATHARINA MARIA DE BESCHE, f. *Hviid*,

f. 1824, d. 1879.

Johan Gerhard de Besche opholdt sig i sin barndom og første ungdom meget hos sin farfar Johan Abraham de Besche, og antagelig herigjennem er hans interesse for å studere medisin våknet. Han blev student 1839, dimittert fra Kongsberg skole. (Knfr. Kiær: Norges Læger.) Han tok anneneksamen 1840 samt 12te april 1843 medisinsk embedseksamen med haud og 23de oktober samme år med laud. Han fungerte dernest i 1¾ år som kandidat ved Rikshospitalets hovedavdeling, var dernest 1 år fattiglæge i «Gamlebyen» og 1½ år amanuensis hos professor Conradi. Under 2nen juni 1846 blev han utnevnt til eskadronskirurg og 30te april 1850 til korpslæge ved Oplandske ridende jægerkorps. Som eskadronskirurg fulgte han de norske tropper til Skåne sommeren 1848. I 1849 deltok han som frivillig i den dansk—tyske krig i Schleswig, hvor han var ansatt som ambulanselæge ved 2nen infanteribrigade; i anledning av denne sin tjeneste blev han ridder av Dannebrog. Fra august 1849 til juli 1850 var han ansatt som eskadronskirurg ved de norske tropper der lå i Schleswig. I 1851 gjorde han et besøk ved de østerrikske tropper i Holsten. I 1852 deltok han om sommeren i leirsamlingen i Skåne. I september 1856 ledsaget han vicekongen (den senere kong Carl d. 4de (XV) var en tid av sin fars Oscar d. 1stes regjeringstid vicekonge i Norge) som fungerende livlæge på en

Johan Gerhard de Besche.

reise til København og fikk ved den leilighet dannebrogsmennenes heders tegn. I 1857 blev han utnevnt til kongelig livmedicus.

Fra 1853—67 var han medisinalrevisor for begge militæretater. I 1854—1855 var han medlem av en i Stockholm nedsett svensk-norsk kommisjon til ordning av det militære lægevesen.

Fra Johan Gerhard de Besches

hånd foreligger en rekke artikler i våre medisinske tidsskrifter, hovedsakelig om militærmedisinske emner. Han var meget militærmedisinsk interessert og bidrog ved sitt arbeide i ikke ringe grad til å heve det militære sanitets effektivitet hjemme hos oss, likesom han bidrog til at det militære lægevesen fikk en fastere og sterkere organisasjon enn før.

I 1845 blev Johan Gerhard de Besche gift med *Catharina Maria Hviid*. Hun var eneste barn av *Else Marie Hviid*, f. Ring, eier og utgiver av «Morgenbladet». Gjennem sitt ekteskap kom Johan Gerhard de Besche til å stå «Morgenbladet» meget nær, deltok allerede i sin svigermors tid i forretningens ledelse og overtok «Morgenbladet» efter hennes

død i 1862 som eneier etter å ha utløst redaktør Adolf Bredtør Stabell, der gjennom en lang årrekke hadde vært «Morgenbladet»s redaktør og medeier av bladet. På grunn av den betydning «Morgenbladet» gjennom en lengere årrekke kom til å ha for familien de Besche, skal nedenfor under omtalen av Johan Gerhard de Besche og hans sønn Oscar de Besche, medde-

Catharina Maria de Besche, f. Hviid.

les en del data om dette blads utvikling gjennom årene, dets redaktører, andre medarbeidere og funksjonærer, uten at dog denne fremstilling pretenderer å være nogen beskrivelse av «Morgenbladet»s historie og den betydning det har spilt i vårt lands kulturliv i det 19de århundre. Den der vil søke en sådan fremstilling, henvises til «Morgenbladet»s 100-årsjubileumsskrift, fra hvilket også en del av de opplysninger som her meddeles, er hentet.

«Morgenbladet» er vårt lands eldste dagblad. Den 1ste januar 1819 utkom første nummer «en daglig avis av alle slags innhold». Det har vært et dristig tiltak å starte et sådant blad i de trange og fattige tider vårt land dengang gjens-

Fredag }
d. 1ste Jan. }

Morgenbladet

No. I.
1819.

En daglig Avis af alle Slags Indhold.

3ste Aargang.

Gesindts efter Kongelig Tilladelse med Posterne.

Christiania, trykt i det Wulfsbergske Bogtrykkerie af Nasmus Hvild.

nemlevet. Bladets abonnementspris pr. år var heller ikke liten, 6 spd. — 24 kr. — og formatet var, som det sees av det første nummer, ikke stort. Bladets grunnlegger var *Nils Wulfsberg*. Han var et lett hode med mange interesser, foretagsom og initiativrik. Han blev student i 1794, blev officer, men studerte senere teologi. Efter eksamen teologicum blev han tredjeprest til «byens kirke». Stillingen medførte ikke meget arbeide, og Nils Wulfsberg grunnla ved siden av å inneha denne stilling en bokhandel og et boktrykkeri. I 1807 begynte han som bladutgiver, idet han i krigsårene utgav «Efterretninger og Opmuntringer om de nuværende Krigsbegivenheder». I årene 1808—1814 utgav han ukebladet «Tiden». Med liv og sjel tok han del i disse års begivenheter. Han førte et selskapielig hus, og hans hjem var i stor utstrekning samlingsstedet for byens intelligens i de tider.

Ved unionen av 4de november 1814 blev Wulfsberg arkivar ved stadsrådsavdelingen i Stockholm, en stilling der bl. a. bragte ham i personlig berøring med kong Carl Johan. Ved siden av å være «Kongelig Archivarius» — en titel Wulfsberg senere paraderte med i «Morgenbladet» — var han også lærer i norsk for arveprinsen, den senere kong Oscar d. 1ste. I 1818 blev arkivarposten i Stockholm inndratt, og Wulfsberg vendte tilbake til Oslo. Hans helbred hadde lidt adskillig ved det kolde klima i Stockholm, og han fikk vartpenger (600 daler) av Carl Johan.

Der foreligger ytterst sparsomme meddelelser om det forberedende arbeide ved grunnleggelsen av «Morgenbladet». Wulfsberg var ved denne tid i sitt 43de år «ussel i det physiske» som sogneprest Neuman sier om ham, men for resten den samme. «Han gjør Viser som før, siger Borgere som før, ler og satyriserer som før.» Han hadde med andre ord tross sine legemlige svakheter sitt gode humør i behold og dermed den spenstighet og energi som måtte til for å gå i gang med et så betydelig foretagende som det å starte Norges første dagblad. Litt efter litt og særlig ved Stockholmsopholdet var det gått op for Wulfsberg at han passet mindre som prest, og ved sin tilbakekomst til Oslo planla han «Morgenbladet» i løpet av et fjerdingår. 3dje november 1818 fulgte der med som tillegg til «Rigstidende» subskripsjonsinnbydelse med plan «til en daglig Avis Morgenbladet kaldet». Pavels uttaler i den anledning: «Bladet kan bli Interessent hvis det holder hvad der i det saakaldte Prospektus loves», men han tilføier «that is the question». De menn som stod

Else Marie Hviid, f. Ring.

5 — de Besche.

ved Wulfsbergs side da han startet «Morgenbladet», var *H. L. Bernhoft*, overlærer *Chr. Døderlein* og statsråd *I. H. Vogt*. Sammen med Wulfsberg var de eiere av «Rigstidende».

Nils Wulfsberg.

De nevnte menns befatning med «Morgenbladet» blev imidlertid av kort varighet, idet de i 1821 efter å ha gjort regnskapet op fant at de for alt deres strev med bladet kun hadde tjent 24 spd. De besluttet å opgi det og la «Morgenbladet» gå inn.

«Morgenbladet» blev imidlertid reddet av faktor *Rasmus Hviid*. Han hadde bestyrt Wulfsbergs boktrykkeri og forestått «Morgenbladet»s trykning fra det første nummer av. I 1821 kjøpte han bladet og oprettet

sitt eget trykkeri. Wulfsberg blev stående som redaktør, og *Rasmus Hviid* forenet i sin person samtidig setterens, korrekturleserens, forretningsførerens og ekspeditørens bestillinger. Om *Rasmus Hviid* foreligger ikke mange opplysninger; han er født 1789 og skal ha vært en arbeidssom og strevsom mann, hvad hans overtagelse og drift av «Morgenbladet» i dette vanskelige tidsrum vidner om. Han knyttet en rekke menn til redaksjonen. Wulfsberg forestod redaksjonen til 1828, da han utnevntes til overtollbetjent i Drammen, hvor han bodde til sin død i 1852.

I *Nils Wulfsbergs* tid var «Morgenbladet» helt upolitisk, «en avis av alleslags indhold», spaltene optas i adskillig grad av innen og utenlandske etterretninger og betalte annonser. Søndagsnummeret hadde ofte et skjønnerlitterært innhold. Ikke sjelden var bladets spalter optatt med private feider folk imellem, hvor der til tider blev brukt gloser der i vår tid vilde betraktes som vidnende om helt mangel på god tone og god journalistikk.

I «Morgenbladet» fant man oversikter over auksjoner, referater fra møter, foreninger og selskaper, konserter og

teaterforestillinger, likeledes faste utenlandsartikler fantes fra første stund av. Til like artikler optatt fra utenlandske blader. Om enn journalistens tid dengang ikke var så beslaglagt som i nutiden, var han dog for å skaffe sitt dagblad stoff en meget besjeftiget mann.

I «Drammens Tidende» finner man i 1819 en anmeldelse av «Morgenbladet» der er meget rosende, det skriver bl. a.: «Avveksling og Forskjellighed bliver derfor en Hovedfuldkommenhed hos et Blad der vil behage et talrigt Publikum; thi der maa tænkes paa forskjellige Læseres Smag og Tarv til forskjellige Tider. Og denne Fuldkommenhed finder man hos Morgenbladet.»

Efter Wulfsbergs fratreden som redaktør kom også delvis redaktørpliktene til å hvile på eieren Rasmus Hviid; ved hans side stod *H. L. Bernhoft* og *M. S. Hansen*, der begge fra begynnelsen av 20-årene hadde vært knyttet til bladet. Særlig *M. C. Hansen* «en eiendommelig litterær skikkelse, translatør, dikter, lærer, tolk,» senere byråchef og stemplet papirforvalter, gjorde «Morgenbladet» store tjenester på grunn av sine mange-
sidige evner, han var knyttet til redaksjonen til slutten av 30-årene.

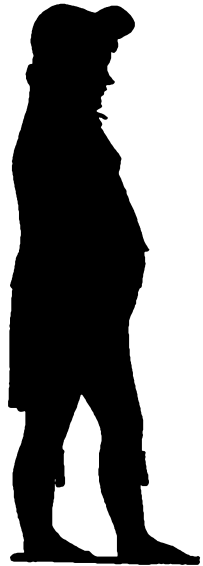
At journalistikk heller ikke i disse dager alltid var så greit, men kunde gi anledning til ubehageligheter for — ja til saksanlegg mot bladets utgivere — er nedennevnte meddelelse i «Morgenbladet» for 9de mars 1835 et eksempel på:

«Mandag 9de Marts 1835.

Norge.

Christiania, den 8de Mars.

Redactionen havde saa lidet frygtet for Udfaldet af den Sag, som ifølge kgl. Resolution af 2den Juli f. A. var af den constituerede Generalfiskal anlagt imod Morgenbladets Udgivere for medelst Artiklen i No. 160 for 1834 «om Dan-

Rasmus Hviid.

marks Provindsialstænder» at den ganske havde glemt at erkyn- dige sig om dens Udfald, og det uagtet Citanten havde nedlagt Paastand om den strengeste Straf efter Fr. af 27de Sptbr. 1799, § 8, eller tre Aars Tugthusarbeide. Det er imidlertid vor Pligt at underrette vore Læsere om den afsagte Dom, som vi idag finde bekjendtgjort af Hr. Stiftamtmand Sem. Ved den under 26de Febr. d. A. afsagte Underretts- dom, er nemlig kjendt for Ret: «Indstævnte Morgen- bladets Udgifter, Factor Rasmus Hviid, bør for den consti- tuerede Generalfiskals Tiltale i denne Sag fri at være.» — Vi skyldte derhos at oplyse, at Morgenbladets Udgifter udtryk- kelig har erklæret i et Indlæg, at han ikke vilde paastaae Generalfiskalen mulcteret for den ubesindige Paastand, da han ansaae denne fornøden for at gjøre Comedien fuldstæn- dig. Ligeledes var der udtrykkelig erklæret, at der ikke gjor- des Paastand paa Omkostninger o. s. v. Derimod nedlagdes principaliter Paastand paa Sagens Afvisning, da intet For- svar var forordnet Tiltalte, og subsidialiter, at Mgbl.s Ud- giver maatte frifindes for Generalfiskalens aldeles ubeføiede og utilbørlige Tiltale. Førstnævnte formelle Paastand er af Retten ikke taget til Følge, og den sidstnævnte reelle kun med udeladelse af nysnævnte Tillægsord»

I 1835 døde *Rasmus Hviid*, og hans gravskrift, trykt i «Morgenbladet» 28de november 1835, gjengis:

†

«Herunder gjemmes det Jordiske

af

RASMUS HVIID.

Han fødtes i København den 24de De- cember 1789, kom til Norge 1815 og blev i 1819 Factor, i 1822 Medeier af et Bogtrykkeri og i 1835 Bogtrykker i Christiania.

Han blev gift i Aaret 1822
 med
 Else Marie Ring,
 ved hvem han blev Fader til en Datter.

For at gjenvinde sin svækkede Sundhed
 søgte han Hjælp i sit Fødeland, men
 forgjæves!

Fra en agtet og gavnlig Virksomhed,
 Fra et stille, tarveligt Huuslivs Hygge,
 Fra en elsket og elskende Kones og Datters
 Arme bortkaldtes han den 23de
 August 1835.

Virksom Flid udmærket din Dag i Med-
 borgernes Samfund;
 Redelig Færd betegnede din Sjæl i hvert
 Forhold til Næsten;
 Og dit venlige Smil tolkede Vennens
 din Hu.
 Borger! Menneske! Ven! Saa nævne dig
 savnende Mange;
 Deres Savn er din Priis og din Elsktes
 vemodige Glæde,
 Naar hun i sørgende Barm dølger unæv-
 neligt Savn.

Efter Rasmus Hviids død overtok hans enke *Else Marie, f. Ring*, boktrykkeriet og bladet, og fra denne tid inntil «Morgenbladet» i 1902 blev et aksjeselskap, stod på bladets siste side «Trykt i R. Hviids Enkes Bogtrykkeri». Oprinnelig hadde «Morgenbladet» til huse i Meyers gård, Lille Strandgt. I 1826 kjøpte Rasmus Hviid Øvre Voldgt. 11, et efter dastidens fordringer meget smukt to-etasje hus, og hit overflyttedes forretningen. Øvre Voldgt. 11 var nu «Morgenbladet»s gård — om enn med betydelige byggeutvidelser

gjennem tidene — like til 1903, da det nydannede aksjeselskap kjøpte og overførte forretningen til Stortingspl. 7.

Else Marie Hviid, «Madame Hviid» som Rasmus Hviids enke vanligvis kaltes, tilhørte den i vårt land temmelig utbredte embeds- særlig officersslekt Ring. Hun var født 1784, var et meget dyktig menneske og ledet med fast hånd den store forretning som «Morgenbladet» i hennes tid utviklet sig til; hun var samtidig meget godhjertet og gavmild. Når man kom inn porten i Øvre Voldgt. 11, var hennes private del av huset første etasje til høire. Redaksjon, setteri og trykkeri var til venstre for porten. I 2nen etasje bodde en lengere tid hennes svigersønn, korpslæge, senere livmedicus Johan Gerhard de Besche med familie.

Else Marie Hviid, der døde 1862, 78 år gml., eiet foruten Øvre Voldgt. 11 — en løkke på Drammensveien («Frognerhøy», Drammensveien 102). Denne løkke der benyttedes til sommerbolig, lå på et av de vakreste punkter ved Frognerkilen, og huset her blev senere etter hennes død av svigersønnen Johan Gerhard de Besche ombygget og innrettet til vinterbolig, hvor han og hans familie bodde året rundt, den kaltes fra den tid av vanligvis de Besches løkke.

Nogen år før sin død (1832) overdrog Rasmus Hviid «Morgenbladet»s redaksjons ledelse til *Adolf Bredo Stabell*.

Stabell var født i Trondhjem 1807 og kom fra små kår, men hans udmerkede evner og store energi gjorde at man blev tidlig opmerksom på ham, og han blev foruten «Mor-

Øvre Voldgt. 11.

genbladet»s redaktør, chef for

Akers Sparebank, Akers ordfører samt stortingsmann fra Akershus. Han var politisk og praktisk en kraft. Han in-

de Besches løkke ved Frognerkilen (Drammensveien 102).

teresserte sig særlig for næringsveienes og pengeinstituttens utvikling. For «Morgenbladet»s fremgang og vekst blev Stabells ledelse av den største betydning. Han grunnla bladets store innflytelse og maktstilling i landet, og fra sin første redaktørtid gjorde han bladet til opposisjonens organ i kamp mot regjeringspartiet og bekjempet byråkratiet. Han gav det en demokratisk farve, og til tross for adskillige angrep hevdet han sin stilling, og bladets anseelse steg stadig. I 50-årene da Stabell selv på stortinget kom til å tilhøre opposisjonens moderate fløi, blev «Morgenbladet» også mere og mere moderat og gikk efter hvert over til å være talsmann for konservative synsmåter. Bladet blev fra nu av og senere under Stabells efterfølger som redaktør, Chr. Friele, mere og mere embedsmennenes blad utover landet, og «Morgenbladet», «Hovedstadens avis», blev for

mange når det gjaldt politiske og sociale spørsmål, samt spørsmål vedrørende våre næringsveier, som det har vært sagt «en ren bibel». Fra i slutten av tyveårene å ha et

Adolf Bredo Stabell.

abonnementantall på ca. 800 à 900, steg abonnementantallet i Stabells tid meget og var i slutten av 50-årene ca. 6 000. Abonnementsprisen pr. år var uforandret 6 spd. I Stabells tid utvidedes bladets format gang på gang. Ved hans tiltredelse et 20 × 17 cm tospaltet lite blad, vokser det så det ved hans fratredelse i 1857 var et femspaltet 50 × 40 cm stort blad. I 1841 gjorde madame Hviid Stabell til medeier av bladet. Nogen år efter hennes død blev som tidligere nevnt

Stabells arvinger for denne del utløst av korpsslæge og livsmedicus Johan Gerhard de Besche, der derved blev eneinnhaver av bladet.

I 50-årene var bl. a. *P. A. Munch* medarbeider i bladet, og en tid mens Stabell var på stortinget vikarierende redaktør. — Professor i filosofi *M. I. Monrad* og juristen *T. H. Aschehoug* var medarbeidere, den siste en kort tid også «Morgenbladet»s redaktør. Så underlig det høres — han kom jo siden i så utpreget opposisjon til bladet — var i Stabells siste redaktørtid *Bjørnstjerne Bjørnson* teaterkritiker.

Fra sommeren 1857 blev *Christian Friele* ansatt som redaktør.

Friele var bergenser, f. 1821, cand. jur. 1851 og som det har vært sagt om ham «med den begavede og kvikke bergensers lys- og skyggesider». Han hadde ved sin tiltredelse allerede i en rekke år vært bladets medarbeider og lagt for dagen utpregede journalistiske evner. Bladet der som nevnt hvad farve angår i slutten av Stabells redaktørtid hadde antatt en mere konservativ tone, blev ved Frieles tiltreden et utpreget konservativt blad, blev hvad politikk angår en forkjemper

for regjeringspartiet og dettes syn på unionsspørsmål og de indrepolitiske spørsmål der reiste sig i 60- og 70-årene.

Friele har i disse år vist sig som en fortrinlig journalist, både varetok han rapportasjens vanskelige kunst og visste å gi bladets artikler rammende karakteristik av dagens situasjon, og han var i fortrinlig grad i kontakt med den offentlige mening. Hans artikler, til dels meget fyndige og skarpe, som mange syntes de ofte var, skaffet ham en innflytelse og anseelse der gav «Morgenbladet» en autoritet og makt som det hverken tidligere eller senere har hatt; i 60- og 70-årene da Friele stod på sin høide, stod også «Morgenbladet» på sin høide. Alle menn av betydning og anseelse søkte han å knytte til bladet, og i de dager blev det regnet for en ikke ringe heder at et manuskript blev antatt av Friele til trykking i «Morgenbladet». Var et viktig spørsmål oppe til diskusjon, det være sig på næringslivets område, det litterære område, det politiske område, hadde Friele en merkelig evne til å finne den rette mann til å skrive den rette artikkel, og «Morgenbladet»s mening avgjorde i de dager ofte hvordan en sak, det være sig i storting, i kommunestyre eller i den almindelige opinion, falt ut. Ja, det sies at Frieles makt gjennom «Morgenbladet» var så stor at hvilke menn der skulde ha sete i kommunestyret og i stortinget som hovedstadens representanter avgjordes av ham. Hadde noen fått Friele imot sig, var det ganske håpløst å komme frem på disse baner. Friele var alltid den uegennyttige mann. «Morgenbladet»s anseelse og makt var det der lå ham på hjertet, for sig selv krevet han lite.

Det har vært sagt at de fleste av de til dels sterkt satiriske og rammende artikler som «Morgenbladet» av og til inneholdt, og som

Christian Friele.

Friele personlig fikk skyld for, som regel ikke var skrevet av ham selv, men av andre som stod bladet nær. De der kjente Friele best og har skrevet om ham, mener at der var adskillig sannhet heri. Hans flosshatt var som regel fylt med en rekke manuskripter som han på sin vandring til de forskjellige betydelige menn, som han hadde knyttet til bladet, hadde samlet inn i løpet av dagen. De menn han på denne måte stod nær, visste at de fullt ut kunde stole på Frieles diskresjon — han røpet dem aldri.

At Friele fikk mange motstandere, er selvsagt. Man kan godt si at opposisjonen hatet ham, likeledes mange andre hans journalistikk gikk utover. Friele søkte imidlertid aldri å skjule sig bak andre. Hvad der blev trykt i «Morgenbladet», tok han ansvaret for. Til en viss grad kan man si at han foruten gjennom «Morgenbladet» ofte søkte å utfordre sine motstandere ved å komme med satiriske og skarpe bemerkninger når han møtte dem på gaten, i stortingets korridorer eller annet steds. Mange er derfor de «historier» som er fortalt om hvad Friele skal ha sagt til kjente politikere eller andre mere fremtredende menn i byen. På grunn av sitt utseende og den rolle han spilte i dagens politikk og journalistikk var Friele et kjærkomment objekt for vittighetsbladene. «Vikingen» har således mange utmerkede karikaturer av ham.

I 1875 døde korpslæge Johan Gerhard de Besche nokså plutselig av blodpropp efter lungebetendelse, en sykdom han antagelig pådrog sig ved en kold vinterdag å ride fra Ø. Vollgate 11 over isen fra Piperviken til sitt hjem ved Frognerkilen.

Han hadde fra han blev madame Hviids svigersønn, interessert sig meget for «Morgenbladet», men hans lægegjerning, særlig hans militærlægeplikter, hadde til å begynne med op- tatt meget av hans tid.

Efter svigermorens død i 1862 blev som nevnt løkken på Drammensveien ombygget og satt i stand til vinterbolig, og han flyttet fra Ø. Vollgt. 11 ut på Drammensveien. Han op-

hørte da å praktisere og fratrådte ved Carl d. 4des (XVdes) død som livmedicus. De siste år av sitt liv fant han derfor tid til å delta meget mere i «Morgenbladet»s ledelse, så vel den økonomiske som redaksjonelle, og en rekke artikler fra hans hånd er trykt i «Morgenbladet». På sin eiendom ved Frognerkilen førte han et gjestfritt hus, både for sin slekt samt for alle de betydelige menn der var knyttet til «Morgenbladet», og ikke få er de fortellinger jeg har fra min far om hvad f. eks. professor *Lochmann* hadde uttalt ved bestemte leiligheter om forskjellige videnskapelige eller sociale spørsmål, eller hvad f. eks. oberst *Schnitler* hadde uttalt om den eller hin krigssituasjon i Europa.

Av den kjente professor i medisin *Lochmann* var bl. a. korpslæge Johan Gerhard de Besche en meget god venn. *Lochmann* skrev meget i «Morgenbladet» og blev støttet av «Morgenbladet» når han gikk til kamp, det være sig for sine medisinske og socialpolitiske meninger eller sine meninger om mangt et annet spørsmål der var oppe i tiden.

Av adskillig interesse er å lese i det medisinske selskaps jubileumsskrift, forfattet av dr. med. *Fredrik Grøn* i anledning av selskapets 100-årsjubileum, hvordan de Besche og *Lochmann* støttet hinannen i den store *koleradiskusjon i 1866* i selskapet, en celever debatt der senere hadde *stadsfysikus Steffens* avgang fra sitt embede tilfølge.

Lochmann var en av våre betydeligste læger og en fremragende universitetslærer; han har utvilsomt vært en av de eiendommeligste skikkelser innenfor den norske lægeverden overhodet. Hans synsmåter var, som *Grøn* uttrykker det, «ofte intuitivt riktige og vidner om en selvstendig opfatning på tvers av den officielle autorative medicin». Allerede i 1860-årene hevdet han således i det medisinske selskaps debatter de smittsomme sykdommers spesifisitet og tuberkulosisens og spedalskhetens smittsomhet. Medisinske opfatninger som en efterslekt har påvist var riktige, men som *Lochmann* på dette tidspunkt omtrent stod helt alene med å hevde.

I den nevnte koleradebatt i 1866 hevdet *Lochmann* kolera-

smittestoffets forekomst i flodvann og drikkevann, og at så fremt det kom over i maven hos et menneske, at det da fremkalte kolera. Denne høist radikale og nye opfatning av smitteforholdene ved kolera vakte sterk motstand hos den gamle garde innen selskapet, representert bl. a. av profesorene Faye, Conradi og stadsfysikus Steffens. Spesielt var de irritert over at Lochmann hadde fremsatt sine meninger herom i en anonym artikkel i «Morgenbladet». De hevdet at han derved hadde fremkalt utidig frykt blandt publikum, og frykt betegnes av en av de eldre i selskapet som likefremt et sterkt disponerende moment for sykdommen. Under debatten leste de Besche op et lengere foredrag hvor han erklærte sig i det vesentlige enig med Lochmann. Dette foredrag lot han dagen efter trykke i «Morgenbladet». Da han derpå blev klandret for at han lot Lochmann «vildlede publikum» i sitt blad, meldte han sig ut av selskapet, hvis medlem han hadde vært i 20 år.

Debatten fikk et efterspill i det medisinske selskap, idet man kort tid efterpå kom inn på spørsmålet om offentlighet av selskapets forhandlinger. — Formannen, stadsfysikus Steffens, påtalte at en «læge» i en artikkel i «Morgenbladet» efter diskusjonens avslutning og de Besches artikkel sammesteds hadde omhandlet ennu ikke publiserte forhandlinger, dette mente han stred mot selskapets lover, og han minnet om selskapets private karakter. Lochmann forsvarte «sin fraværende venn de Besche», han hevdet at da selskapet hadde offentlig støtte, og på en viss måte representerte et øverste embedsråd, burde forhandlingene være offentlige. Like efter søkte Steffens avskjed som stadsfysikus.

Ved Johan Gerhard de Besches død 1875 overtok hans enke Catharina Maria de Besche bladet. Som datter av madame Hviid hadde også hun stor interesse for bladet og hadde vært sin mann en verdifull og klok rådgiver gjennom tidene når det gjaldt bladets interesser. Hun var punktlig og hadde god oversikt både over forretningen og sitt store hus, til tross for at hun de siste år av sitt liv var meget svak av

helbred på grunn av hårdnakket leddgikt. For sin sykdom søkte hun ofte helsebot i Bad Gastein, hvor hun da blev ledsaget enten av sin mann eller et av sine barn, og mange er de underholdende fortellinger jeg har hørt om bestemors reiser til Gastein og opplevelser på dem. En vinter utstrakte hun også av helbredshensyn sin reise til Algier ledsaget av min far og sine to døtre. Mine to tanters fortellinger fra denne reise har for oss nevøer og niecer mangan gang vært til megen underholdning. Datidens reiseliv og kommunikasjoner artet sig jo adskillig anderledes enn i nutiden, og relativt sjelden var det dengang at nogen fra Norge foretok en sådan reise.

I 1879 døde fru Catharina Maria de Besche. I sitt ekteskap hadde Johan Gerhard de Besche og Catharina Maria de Besche en rekke barn, av hvilke den eldste var Oscar de Besche (kfr. forøvrig s. 90 og slektsregistret).

OSCAR DE BESCHE,

f. 1846, d. 1909.

ANNE SOPHIE DE BESCHE, f. Løberg,

f. 1853, d. 1911.

Oscar de Besche var eldste sønn, født 1846. Han blev student 1867 og tok eksamen philosophicum, utdannet sig forøvrig til å tre inn i og å overta «Morgenbladet». Efter sin fars død i 1875, mens moren satt alene med bladet, var han henne til megen hjelp. Sammen med den meget betrodde forretningsfører Wollmann, hadde han den økonomiske ledelse i sin hånd. Han var opdratt i ««Morgenbladet»s ånd» og som følge derav konservativt innstillet og hadde selvfølgelig gjennom sin far og alle de der arbeidet i bladet blitt sterkt påvirket i den retning at de meninger og de standpunkter «Morgenbladet» hevdet, var de riktige og for landet de beste og verdifulleste. Han var således, hvad han fra sin ungdom av som en selvsagt ting var utsett til, meget

Oscar de Besche.

velskikket til å overta bladet efter sin mors død, hvad politiske og sociale meninger angikk, likesom han i enhver henseende kjente bladet og dets medarbeidere og funksjonærer ut og inn. Efter mors død overtok han derfor bladet sammen med sin bror *Jean Christopher de Besche*, født 1853, og utløste sammen med ham de andre arvinger. Jean Christopher de

Besche var utdannet som boktrykker og ledet fortrinsvis boktrykkeriet, som «Morgenbladet» dengang fremdeles hadde ved siden av avisens utgivelse.

Jean de Besche døde imidlertid allerede i 1883, og Oscar de Besche blev derefter eneinnehaver av bladet.

I Oscar de Besches tid gikk «Morgenbladet» efter i hans fars dager å ha vært en glimrende forretning, vanskeligere tider i møte. I 1884 kom riksretten. «Morgenbladet», der i enhver henseende hadde støttet regjeringen, kom nu i opposisjon mot regjeringen (Sverdrup), og det såkalte venstreparti på stortinget vokste sig stadig mektigere. «Morgenbladet» blev høirepartiets blad, i utpreget grad konservativt og kjem-

pet for unionens bevarelse. Friele blev i 80-årene en eldre mann. Han varetok nok redaksjonens tarv ut fra det konservative synspunkt, men blev mere og mere bitter og skarp i sin journalistikk. Det gjaldt jo å angripe den stadig voksende

«fiende» — «venstrepartiet» og dets meninger, og som bekjent særlig i 80-årene, men også i 90-årene, var ordskiftet mellom «høire» og

«venstre» særlig skarpt. Kampen partiene imellem førtes kan man godt si, rent fanatisk, og Friele i «Morgenbladet» førte an i denne kamp.

Friele blev med årene mere ensidig politisk interessert. Det var den fyndige, satiriske artikkel hvorved han bestemte å ramme politiske motstandere, samt stortingsreferatene, der interesserte ham og optok ham, mens andre sider ved bladets redaksjon ofte blev forsømt, og hans arbeidskraft i slutten av 80-årene blev også betydelig mindre, han var tillike ofte meget syk. I 1895 måtte min far opfordre ham til å tre tilbake som redaktør. Friele var da 72 år. Jeg kan godt huske hvor min far kviet sig for å ta dette skritt, så

Anne Sophie de Besche.

meget mere som han visste Friele vilde ta sig meget nær av det og muligens vegre sig ved å gå. Friele hadde jo i en lang årrekke — helt fra 1857 — stått som chef for «Morgenbladet»s redaksjon og hadde i sin beste tid, der ikke var kort, vært «Morgenbladet» en meget verdifull mann. Han hadde styrket og grunnfestet bladet som landets ledende avis, og selv da Friele som 72-årig mann trådte tilbake, stod bladet i det almindelige omdømme som landets toneangivende organ når det gjaldt konservativ politikk og spørsmål vedrørende unionen med Sverige. Det var «høire»s utpregede blad.

Men en ting kunde ikke skjules, nye bladforetagender var vokset frem som skarpe konkurrenter. «Venstre» hadde sine presseorganer. Journalistikk i 90-årene var ikke det samme som i 70-årene, kravet til en avis var på de forskjellige områder steget sterkt. En chefredaktør for et stort blad måtte være, for å vareta alle interesser, en kraftig mann i sin beste alder. Hvor verdifull enn Friele hadde vært for «Morgenbladet», og hvor bittert han enn selv følte den ting å måtte gå av, var det helt naturlig at et redaktørskifte måtte til.

Jeg kan ikke undlate, når jeg tenker tilbake på «Morgenbladet» og min far, å minnes hvor vi hans gutter moret oss og ganske sikkert for vår utvikling hadde stor fordel av det, når der hjemme blev holdt såkalte «Morgenblads-selskaper». Friele selv levet ikke selskapelig og gikk ikke eller lite ut. Min far samlet derfor hos sig av og til redaksjonens personale og en rekke av dem der var medarbeidere i bladet. I slutten av 80-årene og i 90-årene var de som samledes delvis høit begavede menn, men ensidig «høiremenn», der hyldet et utpreget konservativt livssyn og kjempet for unionens beståen.

Det var helt utenkelig at nogen kunde ha med «Morgenbladet» å gjøre uten å være utpreget høiremann. I disse selskaper hadde vi gutter anledning til å stifte bekjentskap med menn som *professor Ludvig Ludvigsen Daae, justitiarius Lie, auditor Sinding-Larsen, brødrene Nils og Benjamin Vogt, høiesterettsassessor H. Foss Reimers, Egil Hartmann, Yngvar*

Nielsen og en rekke andre utpregede høirefolk. Min fars gode venner, støe, konservative menn, grosserer *Thv. Ellingsen* og advokat *Chr. Platou*, var også oftest til stede, likeledes godseier *Jens Brandt*. Det var selvsagt at der taltes politikk, og «venstre» og dets «koryfeer» fikk gå igjennem; unionen med Sverige var det eneste saliggjørende for Norge, hvis det overhodet vilde eksistere, å arbeide for noget annet var å svikte konge og fedreland. At vi gutter av og til reagerte like overfor all denne «høiretale», spesielt da vi blev litt større, er selvsagt. Men morsomt var det å høre på de taler som blev holdt og de mange fyndige ord som kunde falle, vittige, satiriske og rammende som de ofte var, spesielt syntes vi naturligvis professor Daae var eiendommelig og morsom.

Da min bror og jeg blev gymnasiaster og senere studenter, blev der selvfølgelig av og til talt politikk hjemme. Min far tok det imidlertid meget overbærende hvis radikale meninger undslapp våre leber. Jeg tror han selv aldri kunde tenke sig å ha noget annet livssyn enn det han hadde fått ved å være opvokset mellem dem der ledet og førte an i «*Morgenbladet*», enten spørsmålet gjaldt unionspolitikk, sociale spørsmål eller andre spørsmål. Dette forstod vi gutter rent instinktmessig, og vi tok ham det derfor heller ikke så særlig ille op at han fremholdt når vi ikke delte samme meninger som ham, så var dette kun utslag av ungdommelighet hos oss som snart vilde gi sig.

En ting var imidlertid uundgåelig, at de menn av ««*Morgenbladet*»s krets», som jeg møtte i mine foreldres hus fra min tidligste tid, gav mig en varig erindring om hvor bitter og skarp kampen mellen «høire» og «venstre» dengang stod. For en ekte høiremann var det i de dager som regel helt utenkkelig og umulig noget nærmere å omgås en venstremann, dertil var motsetningsforholdet i synet på hvad der tjente til fedrelandets og samfundets gagn så altfor stort. En høiremann så som oftest i enhver henseende ned på en venstremann, ihvertfall uttalte de sig således og delvis opførte sig som så var tilfelle. Men en ting skal sies til de «gamle» høire-

folks heder, de var i bunn og grunn ærlige og sanne mennesker. Når de kjempet for at Norge fortsatt burde være forenet med Sverige, så var det fordi de mente at Norge innen unionen hadde de beste muligheter for å hevde sig, det var ikke av kjærlighet til Sverige, men av kjærlighet til sitt eget land at de inntok dette standpunkt. Og når de bekjempet venstres indre politikk, så var det fordi de mente at denne politikk medførte at så alt for meget av religiøse og grunnfestede sociale verdier vilde bli ødelagt.

Friele selv gikk som nevnt sjelden ut i selskap, personlig har jeg såvidt jeg husker kun truffet ham i «Morgenbladet»s redaksjon og når han kom på visitt hjemme hos mine foreldre. Når han kom på visitt hjemme, blev som regel vin og kaker satt frem for ham. Han drakk da vanligvis meget lite av vinen, men kunde tømme både ett og to av de fat med kaker der sattes frem for ham.

Han var på disse visitter livlig og underholdende, og var han i det lune kunde han sitte lenge og med en viss selvtilfredshet, ja nesten stolthet, berette om de til dels meget vitlige, men også delvis ondskapsfulle ord han hadde latt falle i samtale med de forskjellige kjente menn i byen og i vår politikk.

Han var øiensynlig nokså meget optatt av sitt bekjentskap med Henrik Ibsen, han fortalte rett hyppig om sine samtaler med ham, og han var antagelig en av de få der på et tidspunkt i sitt liv har kjent godt og stått denne vår store dikter temmelig nær, han var også en av dem — ganske sikkert også meget få — der var «dus» med Henrik Ibsen.

Som allerede nevnt fratrådte Friele som redaktør i 1893, og min far ansatte *Nils Vogt* som redaktør. Han ledet bladet fortsatt i konservativ ånd og hevdet en unionsvennlig politikk, men tonen i bladet blev jo en noget annen enn tidligere, og hvad der av mange høirefolk nu blev savnet, var den gamle slagkraft og myndighet der tidligere hadde preget «Morgenbladet».

Nils Vogt var ikke så lite av en skjønnånd. Han søkte å

skaffe «Morgenbladet» adskillig litterært innhold, han var selv en utmerket teaterkritiker, og disse forhold kom til å sette sitt preg på bladet. Antagelig for å styrke bladet i politisk henseende ansattes etter nogen tid hans bror Benjamin Vogt som medredaktør. Han hadde vært det konservative partis generalsekretær gjennom flere år, hadde i kraft av denne stilling meget gode forbindelser i politiske kretser, og han førte en god penn samtidig som samarbeidet mellom brødrene var meget godt.

Konservativt blev som allerede nevnt i Nils Vogts tid «Morgenbladet» ledet, og i forholdet til Sverige kjempedes for unionens beståen.

Ett skal dog ikke glemmes Nils Vogt når talen er om hans redaktørtid i «Morgenbladet». Da unionsstriden i 1904 tilspisset sig og særlig blev skarp i begynnelsen av 1905 efter kunngjørelsen av de «Bostrømske lydrikepunkter», var Nils Vogt den første til å bryte med gammel opfatning og i sine artikler i «Morgenbladet» å kjempe for Norges rett og selvstendighet, selv om dette skulde føre til unionens oppløsning.

Senere i dette år støttet han gjennom «Morgenbladet» fullt ut Michelsen og hans regjerings politikk og ikke minst var det Vogts artikler i «Morgenbladet» der tjente til å skape den opinion utover i landet der bidrog til at 1905 blev det år for Norge som det blev.

Nils Vogts største journalistiske innsats er antagelig hans artikler i «Morgenbladet» i dette minnerike år, og det gav bladet en betydelig innflytelse og bidrog i høi grad til den anseelse det nød i 1905.

Før 1905 hadde min far solgt «Morgenbladet». Allerede fra 1898 var min fars helbred begynt å svikte adskillig, tidene var nedadgående, og om enn han med meget sårt hjerte gjorde det, blev bladet solgt i 1902.

Han fant dette å være det mest fornuftige og blev heri støttet av dem som stod ham nærmest. Han selv var syk. Min bror Johan, der fra tidlig var bestemt til å «gå inn i bladet», var på dette tidspunkt 25 år og cand. juris, og en sær-

skilt testamentarisk begunstigelse fra hans onkel Jean de Besche, der døde i 1883, hadde økonomisk søkt å lette ham veien til å overta bladet når tiden kom. Han fant imidlertid som forholdene lå an i 1902 ikke å kunne overta bladet, og så blev aksjeselskapet dannet og bladet solgt.

Min far led av en langsomt voksende hjernesvulst og levete etter salget av «Morgenbladet» som syk inntil han i 1909 avgikk ved døden.

Hans siste livsår var triste, men han hadde dog inntil han blev syk sittet i en stilling som i høi grad hadde optatt ham og fylt hans liv. Som allerede nevnt var han tidlig utpekt til å bli sine foreldres efterfølger som bladets eier, og så å si vokset op med bladet. Han følte at «Morgenbladet» og han hørte sammen, og bladet og dets anseelse og velferd lå ham derfor alltid varmt på hjertet. For «Morgenbladet» måtte der gjøres alt for at det skulde kunne hevde sig og ledes i den ånd som dets redaktør og han syntes var den riktige.

Min mor Anne Sophie de Besche, født Løberg, var datter av Timandus Løberg, f. 1819, og hustru Magdalena Greve, datter av prest til domkirken i Bergen Arent Greve.

Timandus Løberg var født på Kongsberg, utdannet sig som læge, blev ansatt som læge ved de i Bergen oprettede spedalskhetshospitaler, var bl. a. overlæge en tid ved et av dem. Han stod den kjente læge og videnskapsmann Daniels-sen meget nær og utførte sammen med ham meget av det arbeide der i så høi grad har bidratt til å bekjempe den spedalske sykdom i vårt land.

Løberg blev senere overlæge for den spedalske sykdom, var også en tid stortingsmann fra Bergen, blev endelig direktør for Rikshospitalet i Oslo og døde som sådan i 1882.

Min mor var praktisk og huslig, hennes evne til å skape et hyggelig og godt hjem for sin mann og barn var meget stor, hun var familiekjær og samlet, når anledning gaves, sin nærmeste slekt hyppig hos oss. Som datter av en konservativ embedsmann var hun også konservativ i sitt syn på livets forskjellige forhold, hun passet derfor godt til å stå ved sin

manns side og å møtes med dem der regnedes for «Morgenbladets» krets. Hun var opvokset på hospital, idet hennes far i lengere tid bodde på et av spedalskhetshospitalene i Bergen, hadde i sitt barndomshjem truffet mange læger, bl. a. *Danielssen* og *Armauer/Hansen*, og hun kunde fortelle meget om dem og de spedalske. Hun regnet sig selv som «halv doktor». Når nogen av oss barn blev syke og huslægen professor *Hjalmar Heiberg* innfant sig, følte hun sig meget stolt ved som regel å få den kompliment at den av henne innledede behandling var helt riktig. Jeg tror at mine medisinske interesser ikke så lite er en arv fra min mor.

Hun bevarte alltid en stor kjærlighet til sin fødeby Bergen, hvor hun hadde stor slekt, særlig blandt familien Greve, og mange venner. De reiser jeg som barn og ung har hatt til Bergen sammen med henne på de besøk hun ikke så sjelden avla her, hører til mine beste og morsomste ungdomserindringer. Vi reiste med postbåten kysten rundt om Lindesnes, fikk på den måten et utmerket inntrykk av Sørlandets og Vestlandets natur likesom besøket i alle kystbyene var meget interessant for oss. Som regel lå dampbåten nokså lenge i hver by, så vi i ro og mak kunde gå i land og bese oss. At opholdet i Bergen var interessant og morsomt, er en selvfølge, så helt forskjellig som Bergen var fra den by vi selv kom fra.

Min mor døde efter et kort sykeleie som følge av en ondartet rosen desember 1911.

Mine foreldre bodde den første tid efter å være gift i Øvre Voldgt. 11, i den gamle gård i annen etasje mot gaten, og her er min bror Johan og jeg født. Efter nogen år kjøpte min far Oscarsgt. 28, en villa i den såkalte «Homansby», og her vokste vi op. I «gaten» og nærliggende strøk, Uranienborg terrasse bl. a., var der tallrike gutter av samme alder som oss som møttes og lekte dels i de forskjellige haver, dels på de dengang i stor utstrekning ubebyggede tomter i dette strøk. Her hadde vi de herligste omgivelser å ferdes i. Om vårt gutteliv her kunde fortelles meget, men det får stå hen,

Tidemandsgt. 4.

kun skal nevnes at en flerhet av de kamerater jeg som barn traff sammen med den tid vi bodde i Oscarsgt., er blitt mine venner for livet.

I 1890 solgte far Oscarsgt. 28, vi bodde da tilleie nogen år,

han kjøpte derpå Eilert Sundtsgt. 47, men etter 3 års tid fant han at dette hus var for lite. Han kjøpte da 1896 tomt i Tidemandsgt. 4 og bygget her en meget vakker trevilla. Her bodde vi i ca. 10 år, i denne tid faller min studentertid, og mange er de hyggelige og glade minner jeg har fra Tidemandsgate.

Om sommeren bodde vi som barn i Volden i Asker, hyppigst på gården Høibak, liggende rett op for det nuværende Ankerske båtbyggeri, men her var i min barndom fri strandlinje. I mine barneår var det blitt nokså almindelig å «ligge på landet» om sommeren. En flerhet hadde landsteder utover i fjorden på øene eller på Nesodlandet. De fleste leiet sig dog inn et eller annet sted og bodde ofte en årrekke hver sommer på samme sted.

I Volden blev vi mestere i å svømme, ro og å seile en snekke. Her var båtbyggeri, og mange seilere kom innom, så det var meget som interesserte gutter. Familiene høiestrettsassessor Reimers, direktør Oswald Berentzen, justitiarius Jensen, tollinspektør Bull bodde også i Volden, var mine foreldres omgangsfeller og venner, og «barna» blev også venner. Mange hyggelige og lyse minner har jeg fra barndomsdagene i Volden, og det tror jeg er tilfelle med alle de der dengang som barn og unge møttes der om sommeren.

Mine foreldre hadde 6 barn. Nedenfor meddeles biografiske data om disse.

1. *Johan Gerhard de Besche*, f. 21de april 1877. Student 1896, examen philosophicum 1897. Juridisk embedseksamen 1901. Sorenskriverfullmektig ved Moss sorenskriveri 1902—1905. Overrettssakfører på Moss 1905—1915. Fra 1916 politifullmektig i Bergen og fra 1920 politiadjutant samme sted. 1926—1929 politimester i Kristiansund og Nordmøre med bopel i Kristiansund. Fra 1929 byskriver i Bergen. I 1920 tildelt offentlig reisestipendium for å studere politiforhold i flere større utenlandske byer. Fra 1922—1926 off. tilsynsmann ved livsforsikringsselskapet «Hygea» i Bergen. Medlem av styret i Bergens forsorgs- og verneforening.

Gift i Oslo 31te oktober 1902 med *Sophie Berentzen*, f. 3dje juli 1879 i Oslo, datter av byråchef *Jens Lund Berentzen* (f. 1849, d. 1928) og hustru *Birgit*, f. *Tofte* (f. 1852, d. 1933).

Barn:

a) *Oscar Gillis*, f. 21de juli 1903, student 1921, juridisk embedseksamen 1926 med laud. Høiesterettsadvokat 1936, og praktiserer som sådan i Oslo. Har idrettsmerket i gull fra 1932. Medlem av styret og representantskapet av flere aksjeselskaper.

Gift 1933 med *Karen Elise Farup*, f. 6te juli 1909, datter av professor, senere apoteker *Peder Farup* (f. 1875, d. 1934) og hustru *Eli Benneche Johnsen* (f. 1879).

En sønn *Johan Petter*, f. 21de november 1935.

b) *Birgit Elisabeth*, f. 1ste januar 1907, student 1926, gift 1932 med provisor *Haakon Brantsæter*.

c) *Johan Gerhard*, f. 1ste september 1911. Styrmann i Bergenske Dampskibsselskap.

2. *Arent Greve de Besche*, f. 4de desember 1878. Student 1896. Medisinsk embedseksamen 1904 med laud. 1905 i 3 måneder vikarierende distriktslæge i Søndre Fron, Gudbrandsdal, samtidig læge ved Golå sanatorium. 1906—1912 kandidat og assistentlæge ved en rekke avdelinger ved Rikshospitalet og Ullevål sykehus, likeledes assistentlæge ved disse hospitalers laboratorier, bl. a. fra 1909—1912 assistent ved Rikshospitalets patologisk-anatomiske institutt. Opholdt sig fra mai—desember 1908 ved institutt «Robert Koch» i Berlin for å studere bakteriologi og serologi. Studerte samtidig hjerte- og lungesykdommer ved «Charitéen» i Berlin, samt var en kortere tid hospiterende læge ved de store folkesanatorier for lungesyke i Belitz ved Berlin.

Siden 1912 praktiserende læge i Oslo, med hjerte og lungesykdommer som spesialitet. Ved siden herav prosektor i patologisk histologi og fra 1920 dosent i medisinsk bakteriologi ved universitetet og chef for dettes bakteriologiske institutt på Rikshospitalet. Tok av helbredshensyn avskjed fra disse stillinger i 1935. Blev 1913 kreeret til dr. med. ved universitetet. (Avhandl.: «Bakteriologiske studier ved barnetuberkulose.») I 1912 tildelt professor Voss' legat for avhandlingen: «En rettsmedisinsk undersøkelse på menneskeblod». I 1914 universitetsstipendium. I 1918 tildelt Pasteurlegatets stipendium. I 1913 studieophold ved Eppendorf sykehus i Hamburg (professor Brauer) og ved Veilefjord tuberkulosesanatorium i Danmark (professor Saugmann). I 1920 studieophold i London ved St. Mary's Hospital (Sir Almroth Wright's laboratorium).

Har foruten de ovenfor nevnte arbeider skrevet en rekke videnskapelige avhandlinger, dels i hjemlige, dels i utenlandske tidsskrifter, hovedsakelig omhandlende studier over astma bronchiale og dermed nærstående sykdommer (allergiske sykdommer) samt tuberkulosespørsmål. Disse arbeider er i stor utstrekning meddelt som foredrag ved de nordiske kongresser for indremedisin, tuberkulose og patologi. Blev i 1924 innkalt og holdt foredrag over «Astmatische Zustände

und Anaphylaktische Reaktionen» ved «Internationaler Fortbildungskursus für Aerzte» i Karlsbad.

I 1914—1916 medlem av den norske lægeforenings styre som representant for Oslo.

Fra 1926—1932 medlem av styret i Det norske medisinske selskap. 1930—1932 *formann* i samme selskap.

Fra 1930 innvotert medlem av Videnskapsakademiet i Oslo.

Fra 1931—1933 *formann* i Norsk patologforening.

Har vært en av stifterne av Norske tuberkuloselægers forening og senere styremedlem i denne forening.

Var opnevnt som offisiell delegeret og representerte det norske universitet ved de nasjonale festligheter i Paris og Strassburg i anledning av 100-årsdagen for Pasteurs fødsel i 1923.

Har vært styremedlem, *formann* i styret og senere ordfører i representantskapet for rekonvalesenthjemmet «Godthaab».

Har i 3 år vært medlem av styret for «Malthes legat», likeledes i 3 år medlem av Pasteurlegatets styre.

Gift i Østre Bærum 27de juni 1914 med *Anita Iversen*, f. 3dje april 1883, datter av konsul Georg Iversen (f. 1845, d. 1930) og hustru Inga, f. Petersen (f. 1857, d. 1917).

Barn:

a) *Georg*, f. 14de juli 1915. Student 1933. Stud. jur.

b) *Arent*, f. 26de september 1917. Student 1936. Stud. jur.

c) *Oscar*, f. 6te juni 1923.

3. *Inger de Besche*, f. 17de september 1880, død 1902. Ugift.

4. *Ebba de Besche*, f. 4de august 1882. Ansatt i Finansdepartementet. Ugift.

5. *Ulrikke Eleonore¹ Greve de Besche*, f. 17de januar 1889, gift 1920 med konsul Nils Ytteborg, f. 4de august 1879.

6. *Sophie de Besche*, f. 15de juni 1892, gift 1916 med diplomingeniør Jens Br. Hiorth, f. 23de februar 1888.

Min fars søsken og deres barn:

1. *Rasmus Emil Hviid de Besche*, f. 16de mars 1848. Gjennemgikk Ås høiere landbruksskole. Var i en rekke av år gårdbruker, eide bl. a. gården Kalbakken (Ø. Aker) og Skysett gård. Bosatte sig i 1873 i Oslo hvor han døde 1927.

Gift 23de januar 1872 med *Johanna Dorothea*, f. Treider, f. 15de oktober 1848, datter av gårdbruker Olaf J. Treider og hustru Anne Marie Treider, død 1937.

Barn:

a) *Johanna Catharina de Besche*, f. 1872, 1) gift 8de april 1897 med Herman Apenæs (skilt). 2) gift 29de november 1908 med gårdbruker Ivar Arnesen (Diesen, Ø. Aker), f. 1867, d. 1927.

b) *Marie Ottilie de Besche*, f. 20de mars 1874, utdannet sig som sykepleierske (sanitetssøster). Efter i en del år å ha virket som sådan hjemme, utvandret hun til Amerika og er bosatt i Chicago. Ugift.

c) *Else Emilie de Besche*, f. 1876, gift 1896 med gårdbruker Ivar Arnesen (Diesen, Ø. Aker), død 1906. Hennes mann blev senere gift med hennes søster Johanna Catharina de Besche.

d) *Elisabeth de Besche*, f. 13de februar 1879. Ansatt ved Oslo kretssykekasses kontorer. Ugift. ~~49~~ - 11 - 46

2. *Jean Christopher de Besche*, f. 1853. Utdannet sig som boktrykker. Overtok ved sin mors død i 1879 «Morgenbladet» sammen med sin eldste bror Oscar de Besche. Død ugift 1883. Ved testamente av 19de oktober 1881 har han til minne om sine foreldre skjenket som gave til «Understøttelsesforeningen for norske læger og deres efterladte» et

legat «Korpslæge J. G. de Besche og hustrus legat», stort kr. 40 000.

3. *Johan Abraham de Besche*, f. 11te januar 1855, medisinsk embedseksamen 1883. Studerte efter eksamen i Stockholm medisinsk gymnastikk og massasje ved det gymnastiske centralinstitutt og ved det Zanderske medico-mekaniske institutt, samt studerte kirurgi og hudsykdommer i Wien. Reiste 1884 til Amerika og praktiserte i Milwaukee. Reiste i 1891 tilbake til Europa, hvor han i 4 år var bosatt i Oslo og hvor han delvis praktiserte. I denne tid studerte han major Brandts metode i Stockholm og gynækologi i Berlin under professor Landau. Reiste i 1895 atter til Milwaukee i Wisconsin, hvor han var bosatt til 1913. Vendte da hjem til Norge, var et par år læge ved Amerikalinjens skib «Kristianiafjord». Var atter en del år bosatt i Amerika. Har siden 1922 vært bosatt ved Høvik i Østre Bærum, hvor han har praktisert. Død i Bærum 1937.

Gift i New York august 1891 med Jenny Charlotte Anderson, f. i Kalmar, Sverige 1863, død i Milwaukee 1913. Ingen barn.

4. *Else Marie de Besche*, f. 1859. ^{1 + 4/11 188} Ugift. Bosatt i Oslo.

5. *Elisabeth Birgitte de Besche*, f. 11te februar 1862, gift 15de september 1891 med kaptein i den danske armé, Thorvald Mathias v. Irgens-Bergh, f. 1864, d. 1899. Hun lever som enke i København.

Vår kjære tante
frøken

Else de Besche

døde 4. januar 1948, 88 år gammel.

Begravelsen foregår fra kapellet i
Vår Frelsers gravlund torsdag kl. 13.

Nieser og nevøer.

Vår kjære lille gutt

Jean

døde stille fra oss i dag, 7 år gammel.

Franconia, New Hampshire, 6/1 1948

Lucille og Joh. de Besche.
Familien.

VÅBENET

I begynnelsen av disse optegnelser har jeg nevnt at major Hubert Gillis de Besche i sin slektskrønike av 1820 omtaler *Seigneur de Henricours* skrift «La traité et cronique de la noblesse du pays de Liége», hvori de eldste optegnelser om slekten de Besche i Belgia finnes. Ifølge disse optegnelser førte slekten i Belgia, før den kom til Sverige, som våben et firedelt skjold, som i første og fjerde felt bærer to avhugne ørne eller griffhoder i gull på sort bunn, og i annet og tredje felt to leoparder i gull med tungen utstikkende av gapet på asurblå bunn.

Dette våben kan betegnes som slektens stamvåben. Hvorvidt det store griffhode over hjelmen opprinnelig har tilhørt våbenet, kan efter de nevnte optegnelser ei heller efter mine egne undersøkelser om dette bl. a. ved biblioteket på Riddarhuset i Stockholm, uttales noget helt sikkert om, men sannsynlig har så vært tilfelle.

Det opprinnelige våben — stamvåbenet — skulde således være det våben som ifølge George Granfelts bok «Finlands Riddarskaps og Adels Vapenbok» har vært brukt av den finske, nu utdødde gren av slekten. Dette våben har også vært brukt av en del medlemmer av den norske gren av slekten de Besche, og av svenske grener av slekten. En del av disse, der er blitt introdusert på Riddarhuset i Stockholm, har dog i flere tilfelle benyttet et våben noget avvikende fra dette. I segl har våbenet antagelig i adskillig grad vært benyttet uten det store griffhode over skjoldet.

På plansjen er det gamle opprinnelige slektsvåben — stamvåbenet — gjengitt i farver, og en del variasjoner av dette benyttet av svenske grener av slekten er avtegnet i sort-hvitt tegninger. Likeledes har jeg latt avbilde et par segl som har vært benyttet av medlemmer av familien de Besche.

de Besche.

Urg. adel. Nat. dipl. 29. 8. 1664.
Intr. 1668. N:o 763. † 1647.

de Besche.

Urg. adel. Nat. dipl. 9. 11.
1678. Intr. 1680. N:o 944.

de Besche.

Urg. adel. Nat. dipl. 24. 11.
1692. Intr. 1693. N:o 1033.

de Besche.

Urg. adel. Nat. dipl. 27. 7. 1692.
Intr. 1697. N:o 1300. † 1736.

